

העוני בישראל: העדפות, הזדמנויות ומדיניות

ד"ר מומי דהן
בית הספר למדיניות ציבורית
האוניברסיטה העברית

הרצאה ברשות להגבלים עסקיים, 17.3.2011

הרצאה זו מבוססת על הפרסום (בתוספת נתונים מעודכנים):
מומי דהן ואחרים, **מדוע יש יותר עניים בישראל?** בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2007

מיהו עני בישראל?

- אדם במשפחה שהכנסתה לנפש נופלת מ**מחצית** **ההכנסה החציונית** נטו לנפש סטנדרטית.
- בשנת 2009, הכנסת קו העוני לזוג היא 3,629 ₪

ממדי העוני בישראל

כמה עניים יש בישראל?

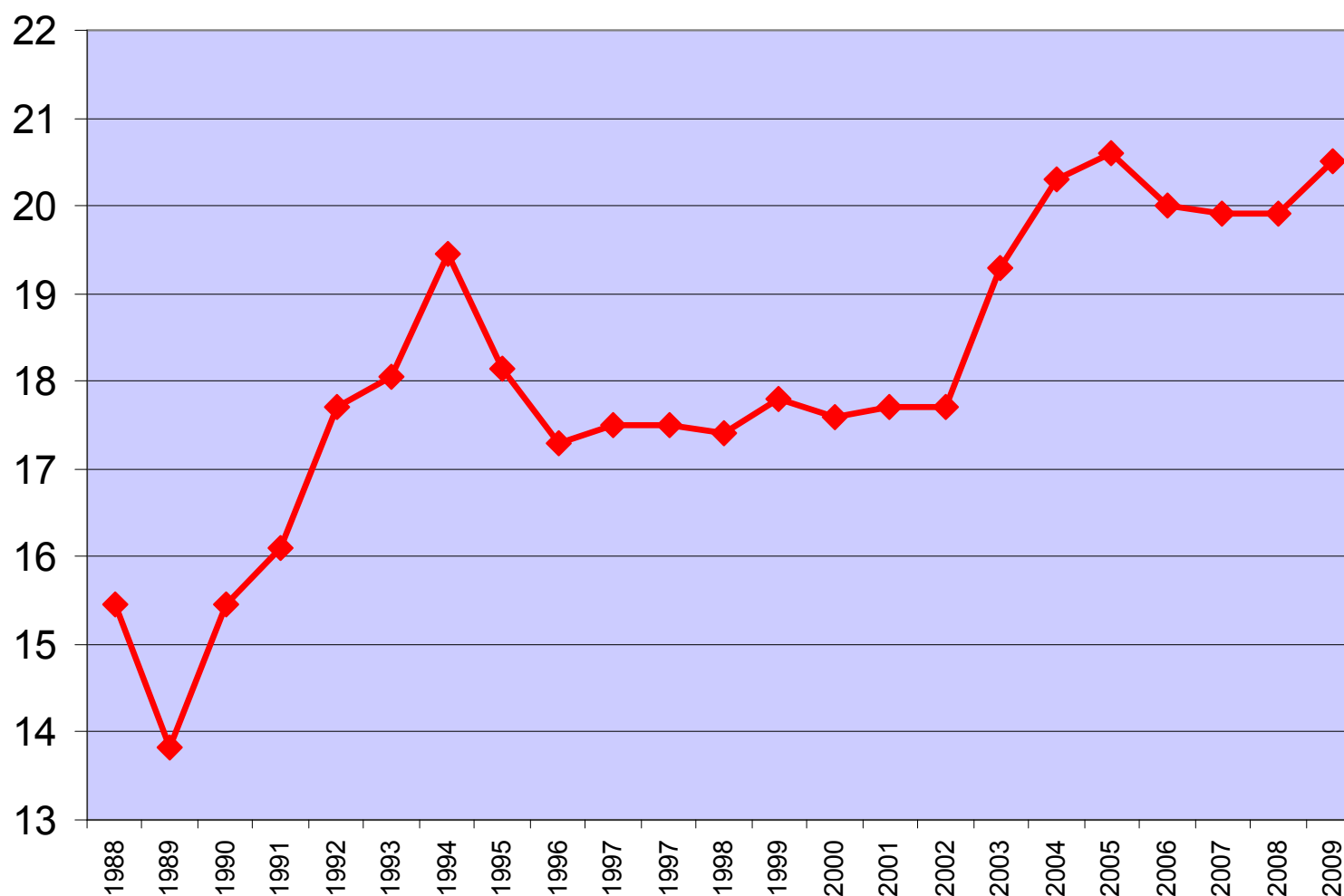
מיהו עני בישראל ? אדם במשפחה שהכנסתה נטו לנפש סטנדרטית נופלת ממחצית ההכנסה החציונית. בשנת 2009, הכנסת קו העוני לזוג היא 3,629 ₪.

מספר העניים	שיעור העוני (אחוזים)	
435,100	20.5	משפחות
1,774,800	25.0	נפשות
850,300	36.3	ילדים

המקור: ממדי העוני והפערים החברתיים 2009, דוח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2010.

שיעור העוני בישראל

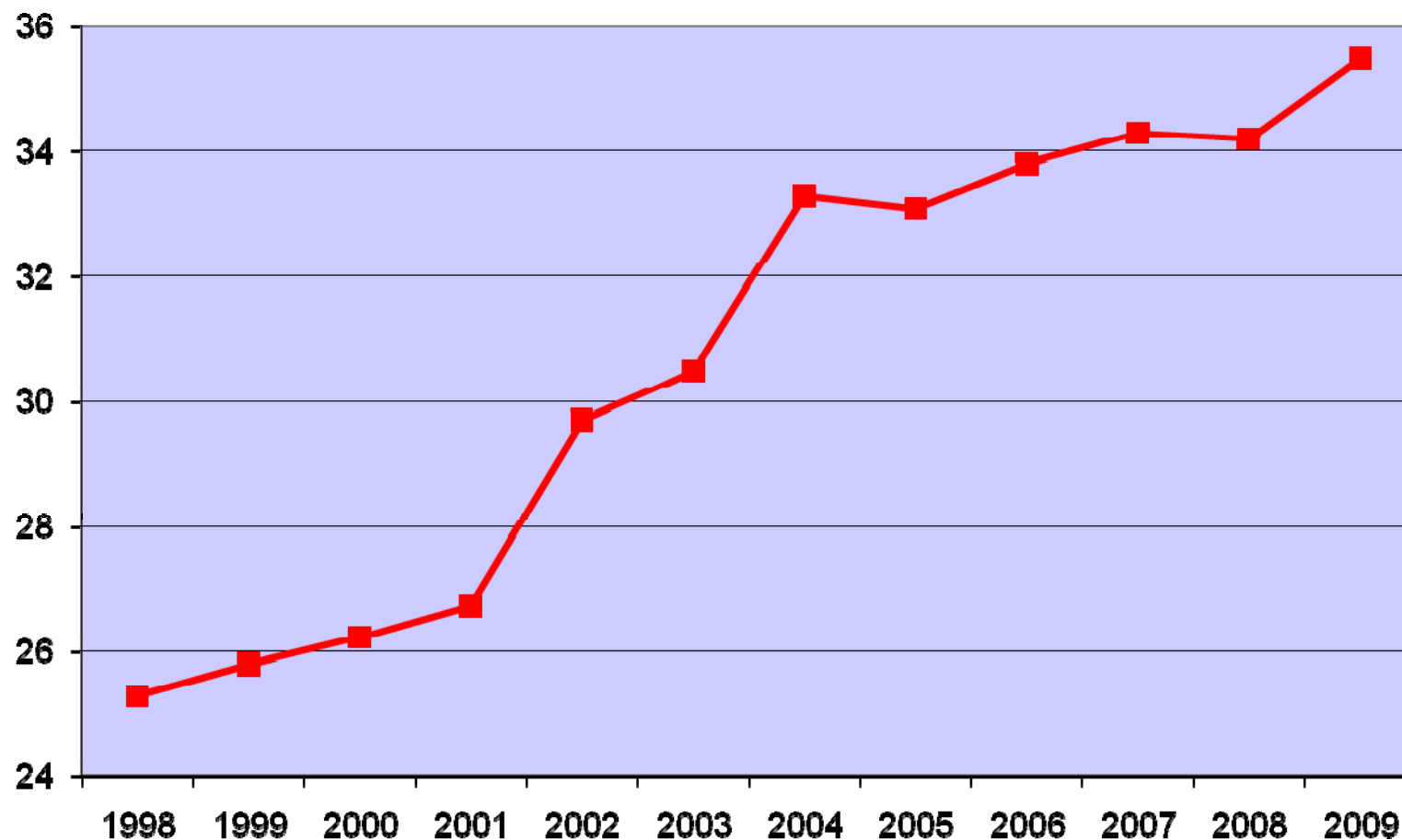
(שיעור המשפחות העניות מכלל המשפחות בישראל)

המקור: ממדי העוני והפערים החברתיים 2009, דוח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2010.

עוצמת העוני

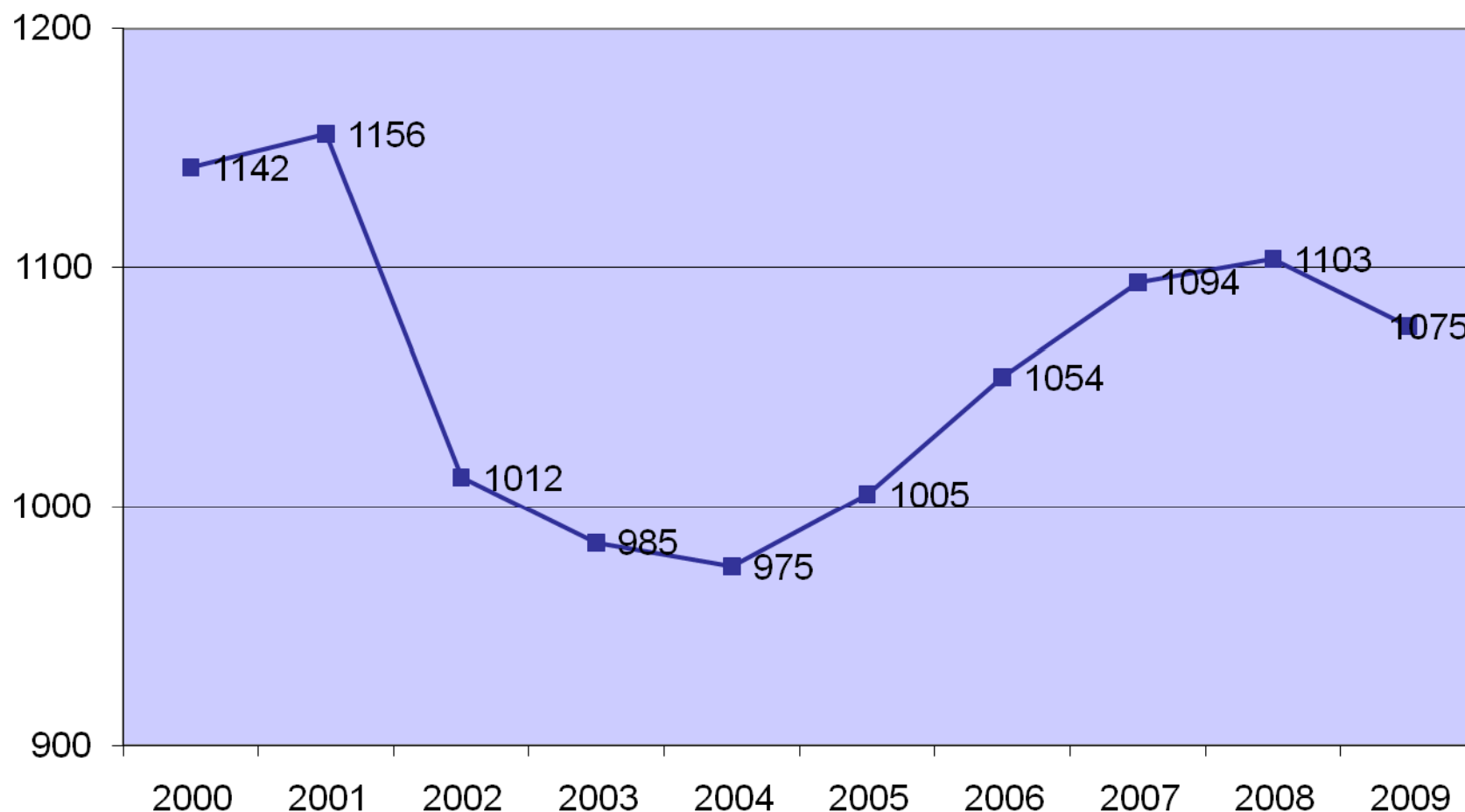
(הפער בין הכנסת קו העוני להכנסת העניים, אחוזים)

המקור: ממדי העוני והפערים החברתיים 2009, דוח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2010.

ההכנסה של העניים בעשור האחרון

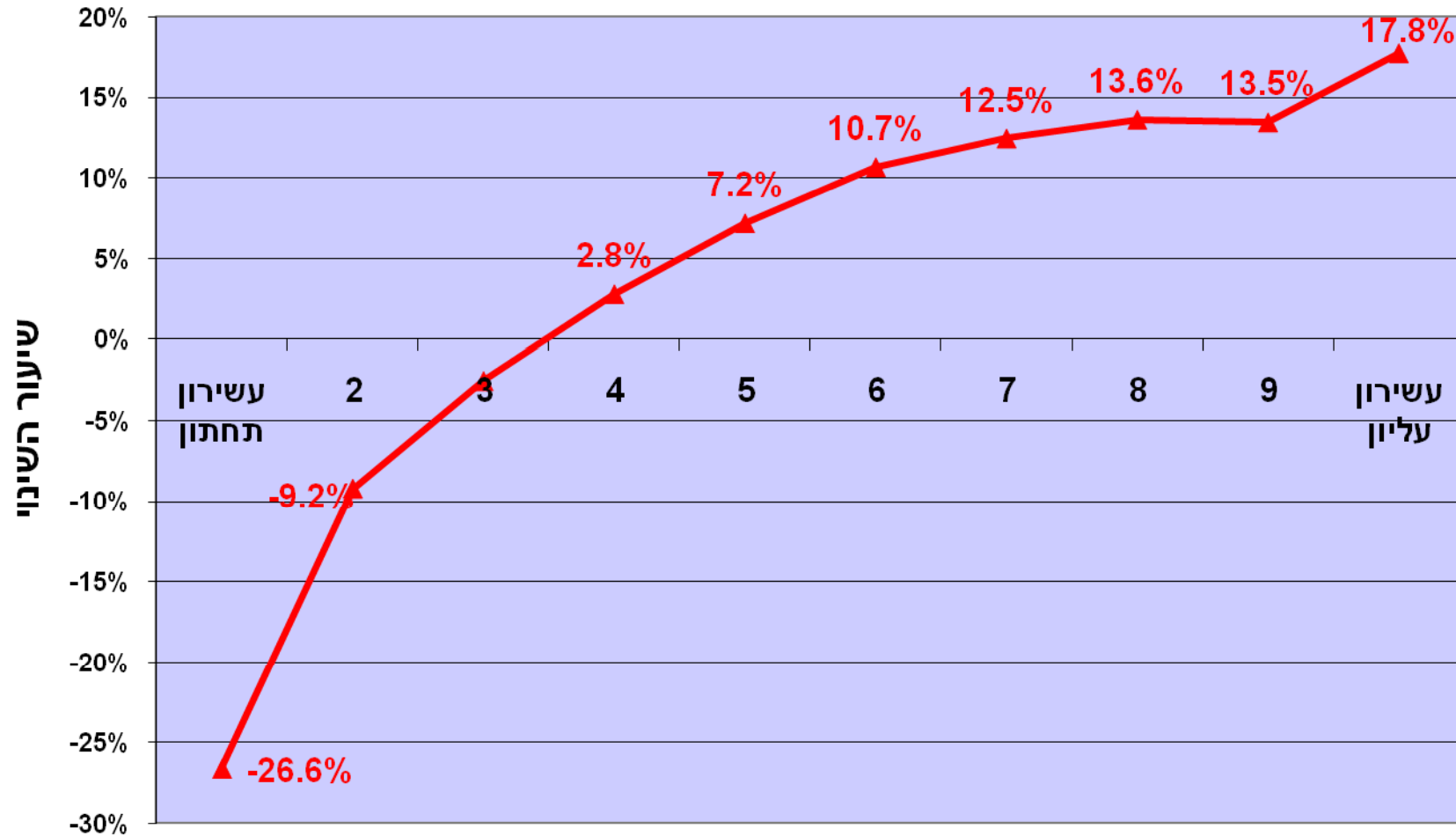
(ההכנסה החודשית הממוצעת של העניים במונחים ריאליים, מחירי 2009)

המקור: עיבודים של סקרי הכנסות של הלמ"ס 1998-2009, מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC.
הערה: השנים 2000-2001 לא כוללים את ערביי מזרח ירושלים.

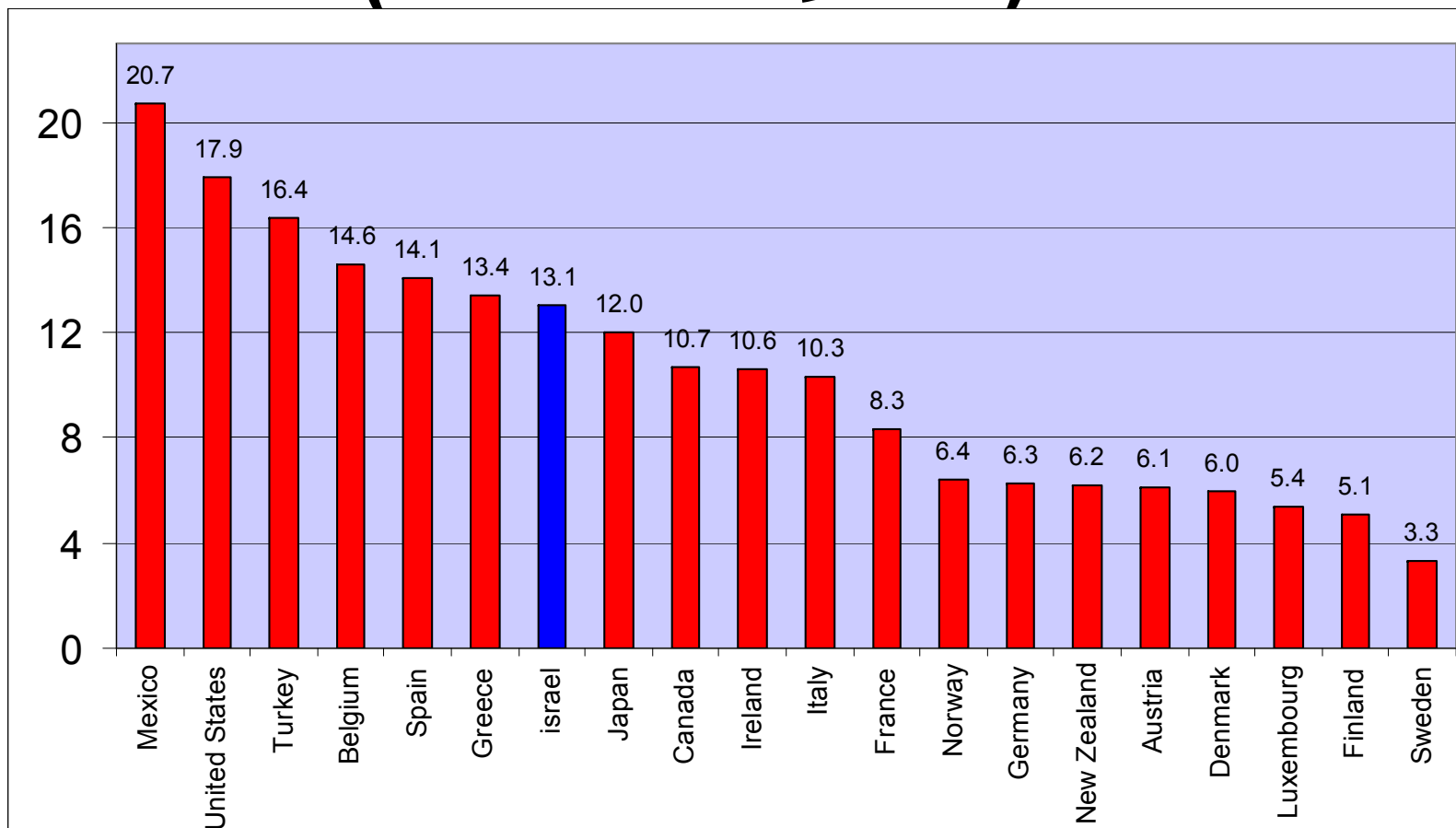
השינוי הריאלי בהכנסה נטו, לפי עשירון

(מתחילת העשור ועד 2009, משקי בית)

המקור: עיבודים מיוחדים לסקרי הכנסות לשנים הרלוונטיות, מתוך סקרי הכנסות של הלמ"ס, מאגר הנתונים של האוניברסיטה העברית ISDC.

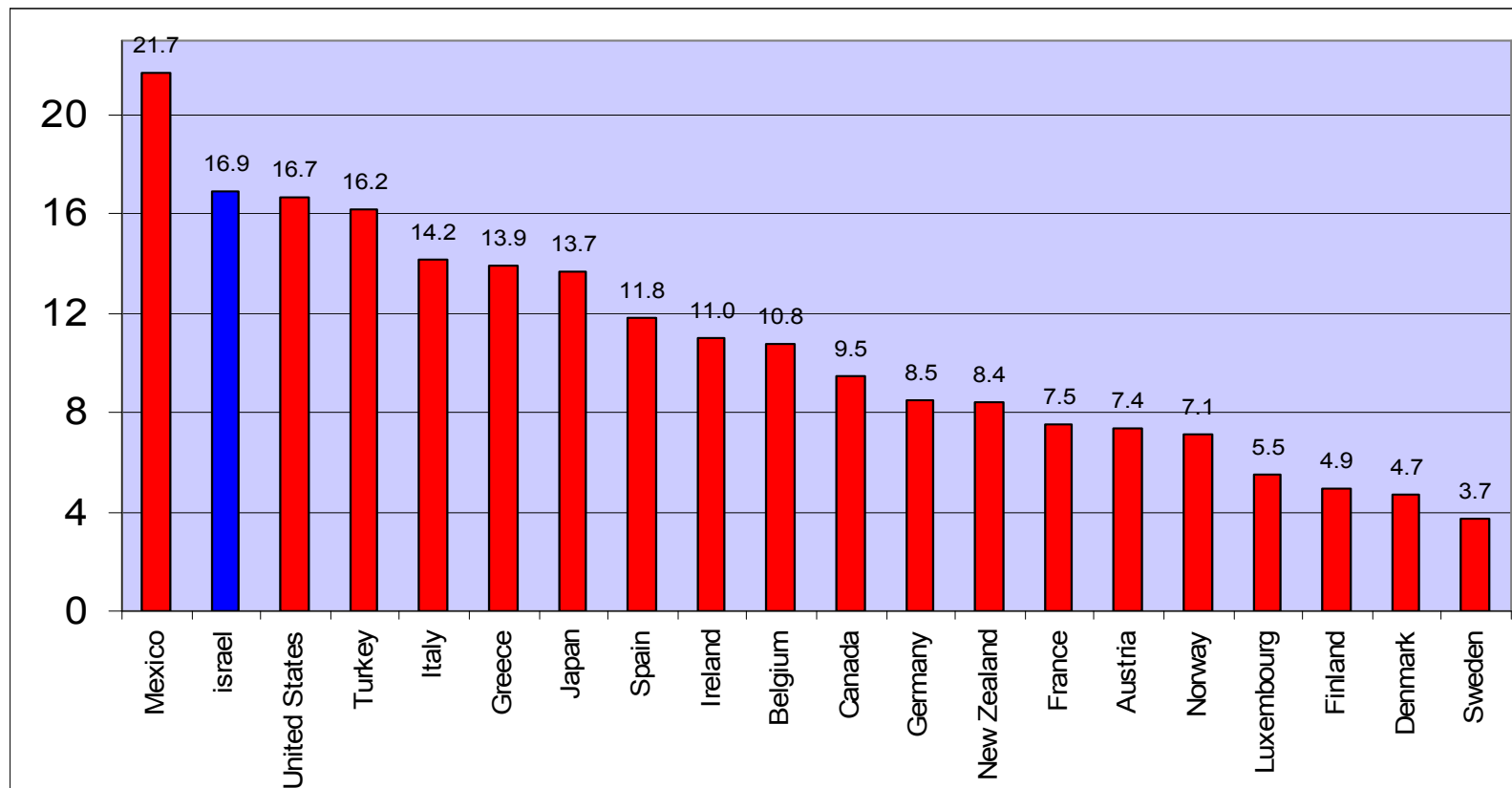
שיעור העוני במדינות OECD (אמצע שנות ה-80)

Sources: OECD.Stat Extracts 18/8/2009

ממדי העוני והפערים החברתיים 2007, דוח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2008.
הערה: חישוב שיעור העוני בישראל נעשה לפי סקלת מבוגר סטנדרטי, כמקובל בחישובי ה-OECD.

שיעור העוני במדינות OECD (אמצע שנות ה-90)

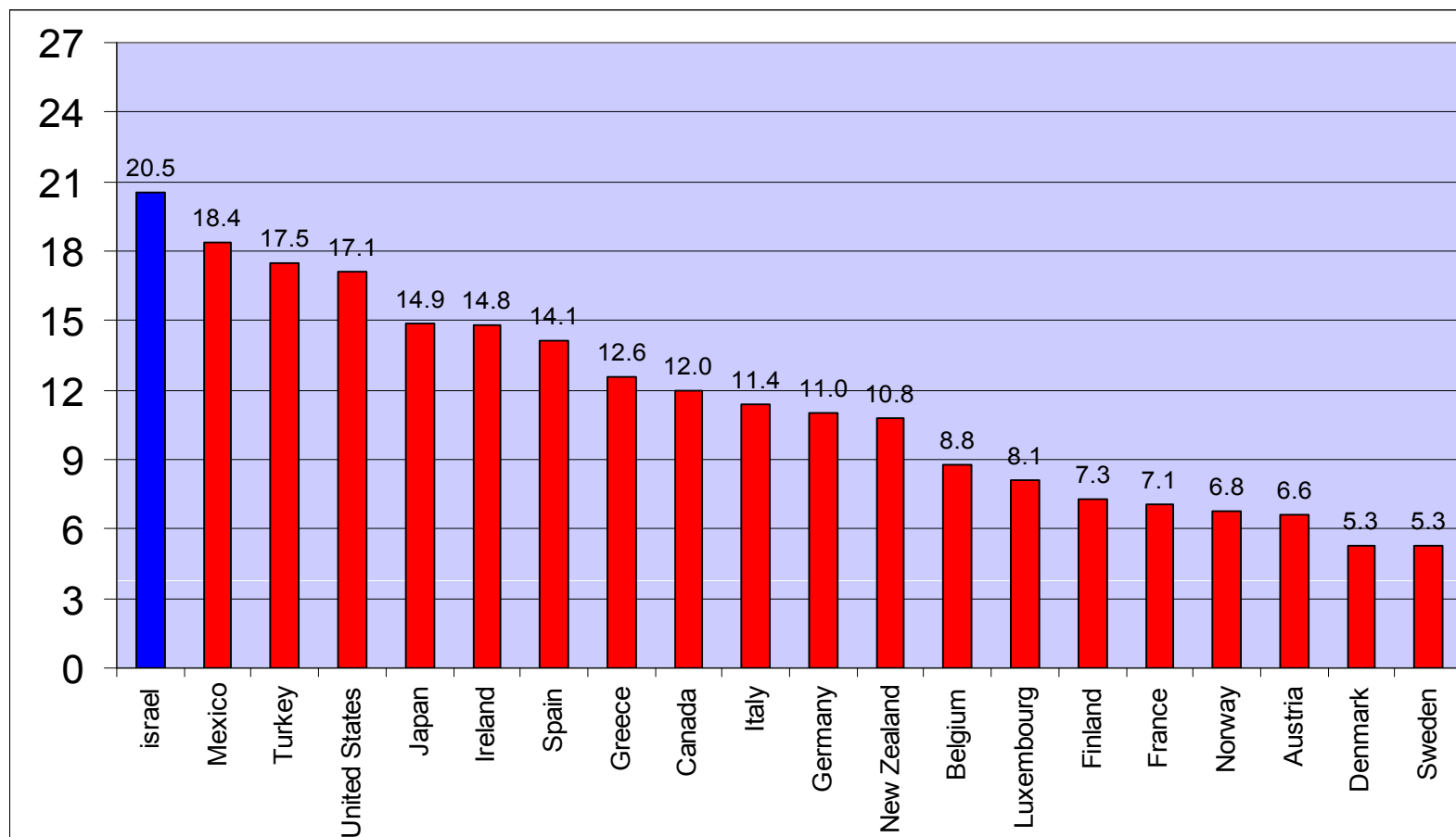

Sources: OECD.Stat Extracts 18/8/2009

ממדי העוני והפערים החברתיים 2007, דוח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2008.
הערה: חישוב שיעור העוני בישראל נעשה לפי סקלת מבוגר סטנדרטי, כמקובל בחישובי ה-OECD.

שיעור העוני במדינות OECD

(אמצע עשור ה-00)

Sources: OECD.Stat Extracts 18/8/2009

ממדי העוני והפערים החברתיים 2007, דוח שנתי, המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2008.
הערה: חישוב שיעור העוני בישראל נעשה לפי סקלת מבוגר סטנדרטי, כמקובל בחישובי ה-OECD.

הגורמים לעוני: העדפות, הזדמנויות ומדיניות

**עוני בחברה רב-תרבותית:
הבדלים בהעדפות ובהזדמנויות**

הרכב האוכלוסייה, 2009

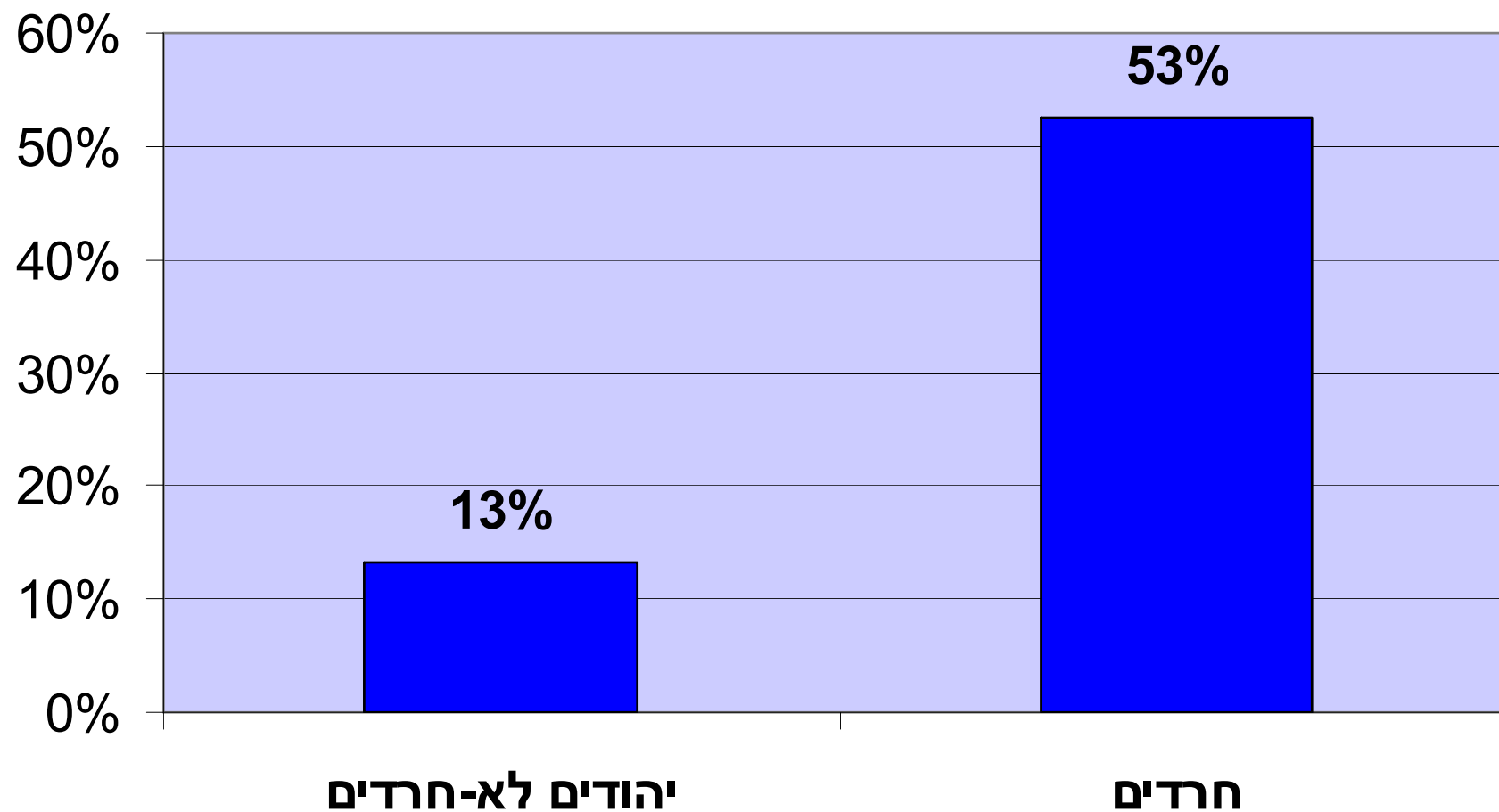
(לפי משקי בית)

משקל באוכלוסייה הענייה	משקל באוכלוסיית ישראל	
52.5%	81.7%	יהודים לא-חרדים
35.9%	13.8%	ערבים
11.6%	4.5%	חרדים
100.0%	100.0%	סה"כ

המקור: הלמ"ס, סקר הכנסות 2009 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.
הערה: יהודים = יהודים ואחרים לאורך כל המצגת, אלא אם כן הוגדר אחרת.

החרדים

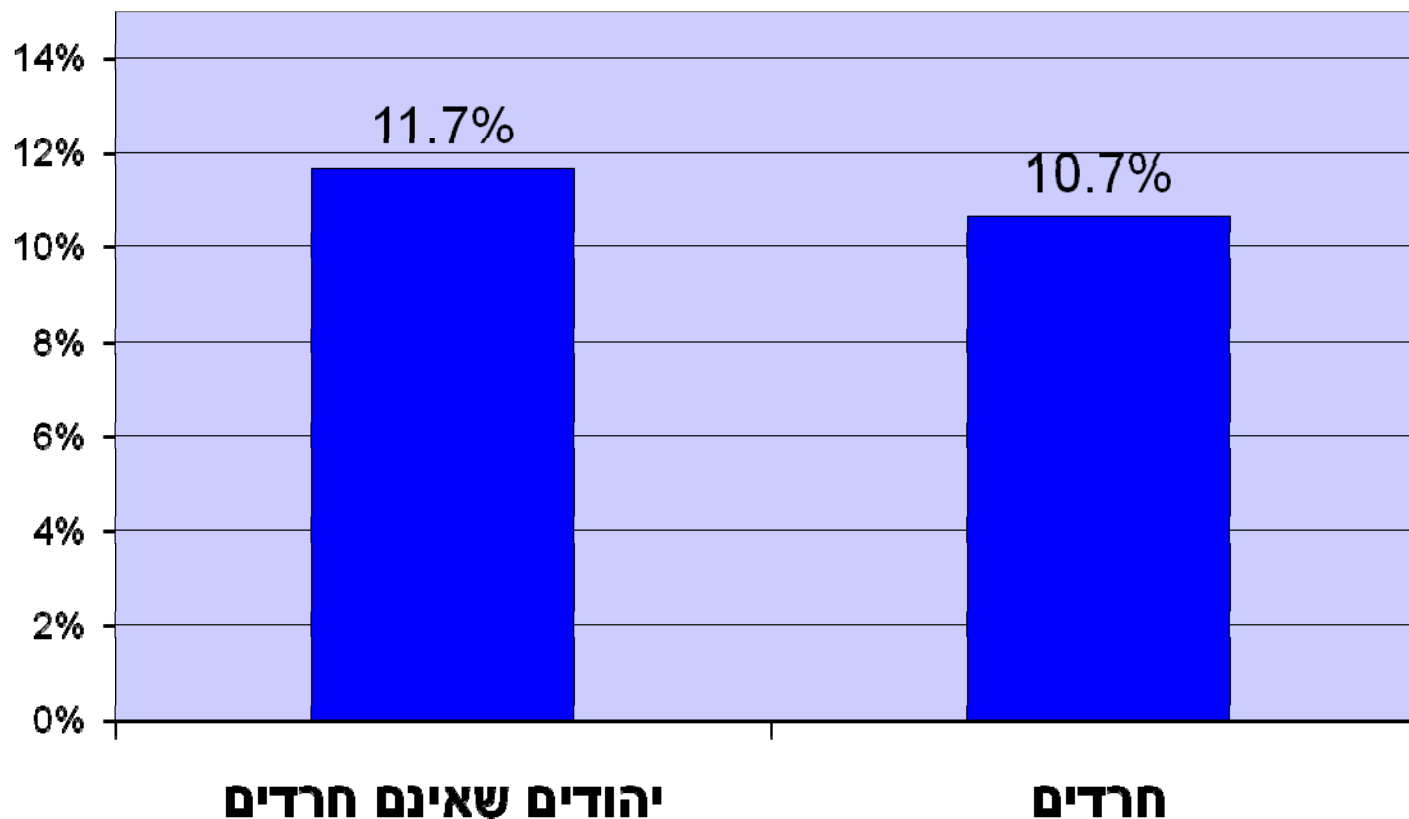
שיעור העוני , 2009

המקור : הלמ"ס, סקר הכנסות 2009 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.

מאז גיל 15 ועד היום, האם היו תקופות שבהן חשבת שאתה עני?

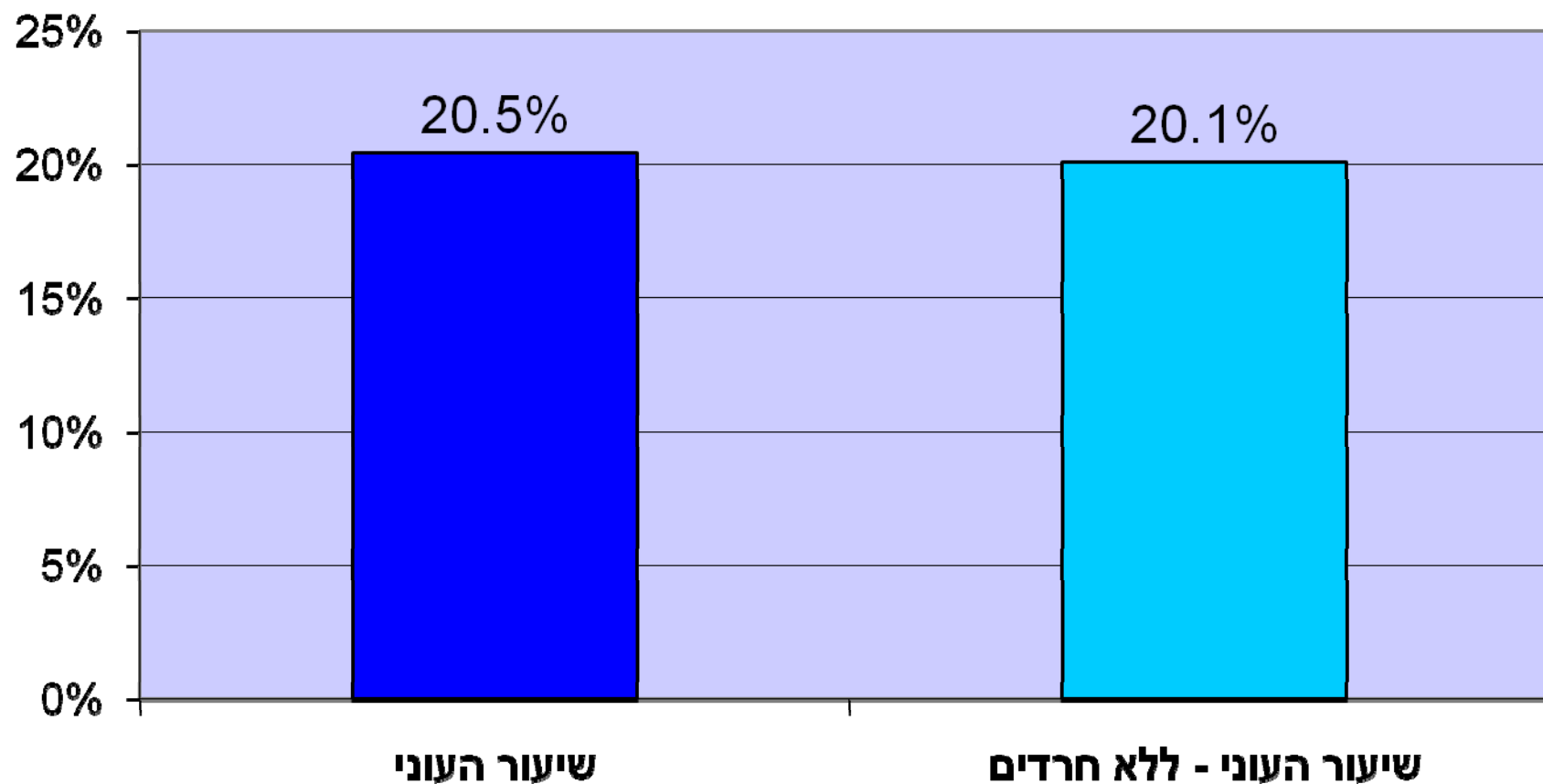
(אלה שענו "לעיתים קרובות")

המקור: סקר חברתי 2003 למ"ס, מתוך ממאגר הנתונים של האוניברסיטה העברית.

הערה: אוכלוסייה מעל גיל 20.

שיעור העוני , 2009

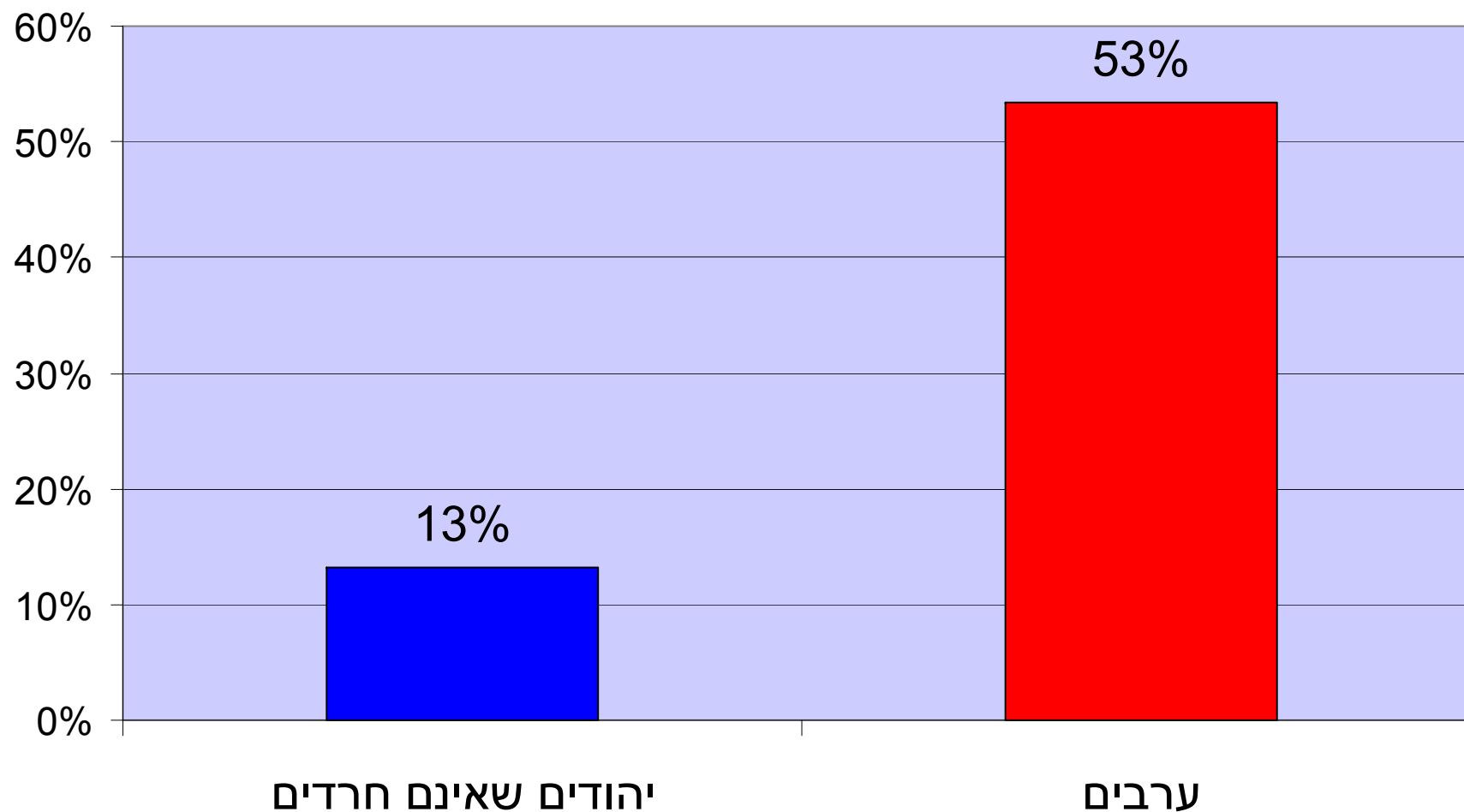

המקור : הלמ"ס, סקר הכנסות 2009 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.

הערה: שיעור העוני מחושב למשק הבית. העוני למעט חרדים נעשה על בסיס קו עוני המחושב לאוכלוסייה ללא חרדים.

הערבים

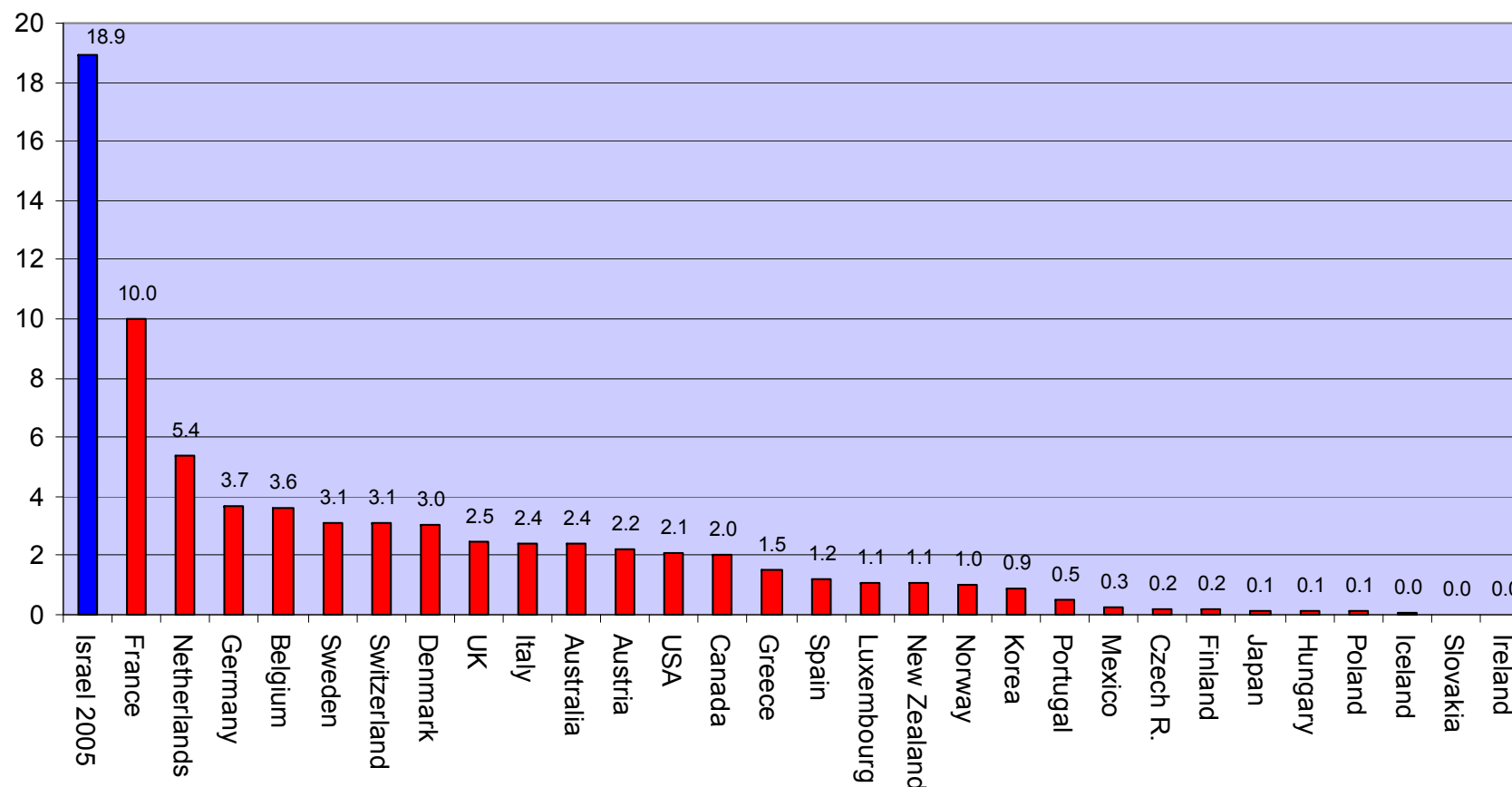
שיעור העוני בישראל, 2009

המקור: הלמ"ס, סקר הכנסות 2009 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.

**יהודים וערבים:
הבדלים בהעדפות ובהזדמנויות**

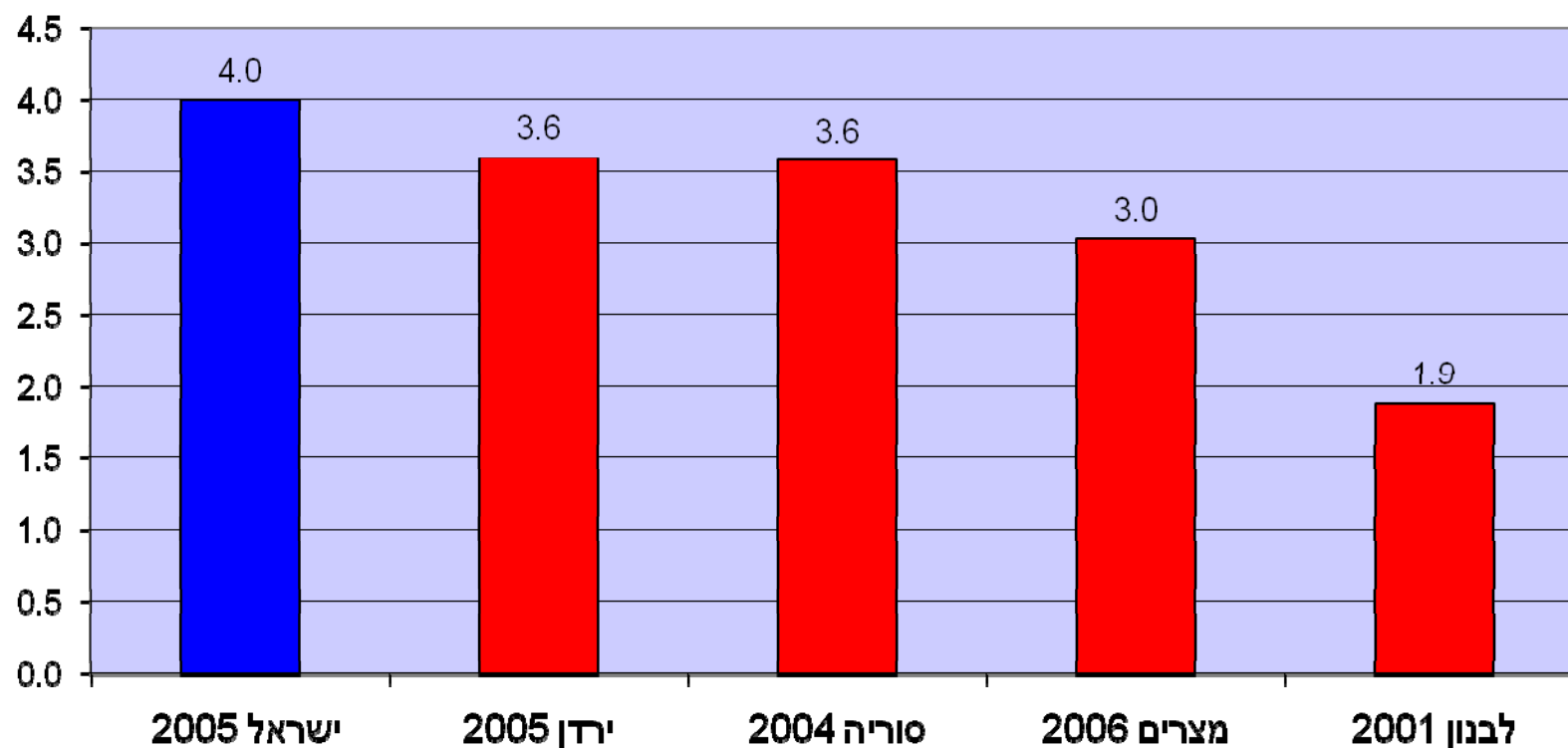
שיעור המוסלמים במדינות נבחרות, 2005

הערה: במחקר "ESTIMATING THE RELIGIOUS COMPOSITION OF ALL NATIONS: AN EMPIRICAL ASSESSMENT OF THE WORLD" (CHRISTIAN DATABASE), נמצא שישנה קורלציה גבוהה (ממוצע של 0.97) בין חמישה מקורות שונים שבדקו את שיעור המוסלמים במדינות שונות בעולם. המקורות הינם: World Values Survey, PEW Global Assessment Project, U.S Department of state, CIA World Factbook and World Religion Database.

המקור: http://www.islamicpopulation.com/europe_islam.html

מספר הילדים של אישה מוסלמית ישראל והמדינות מוסלמיות

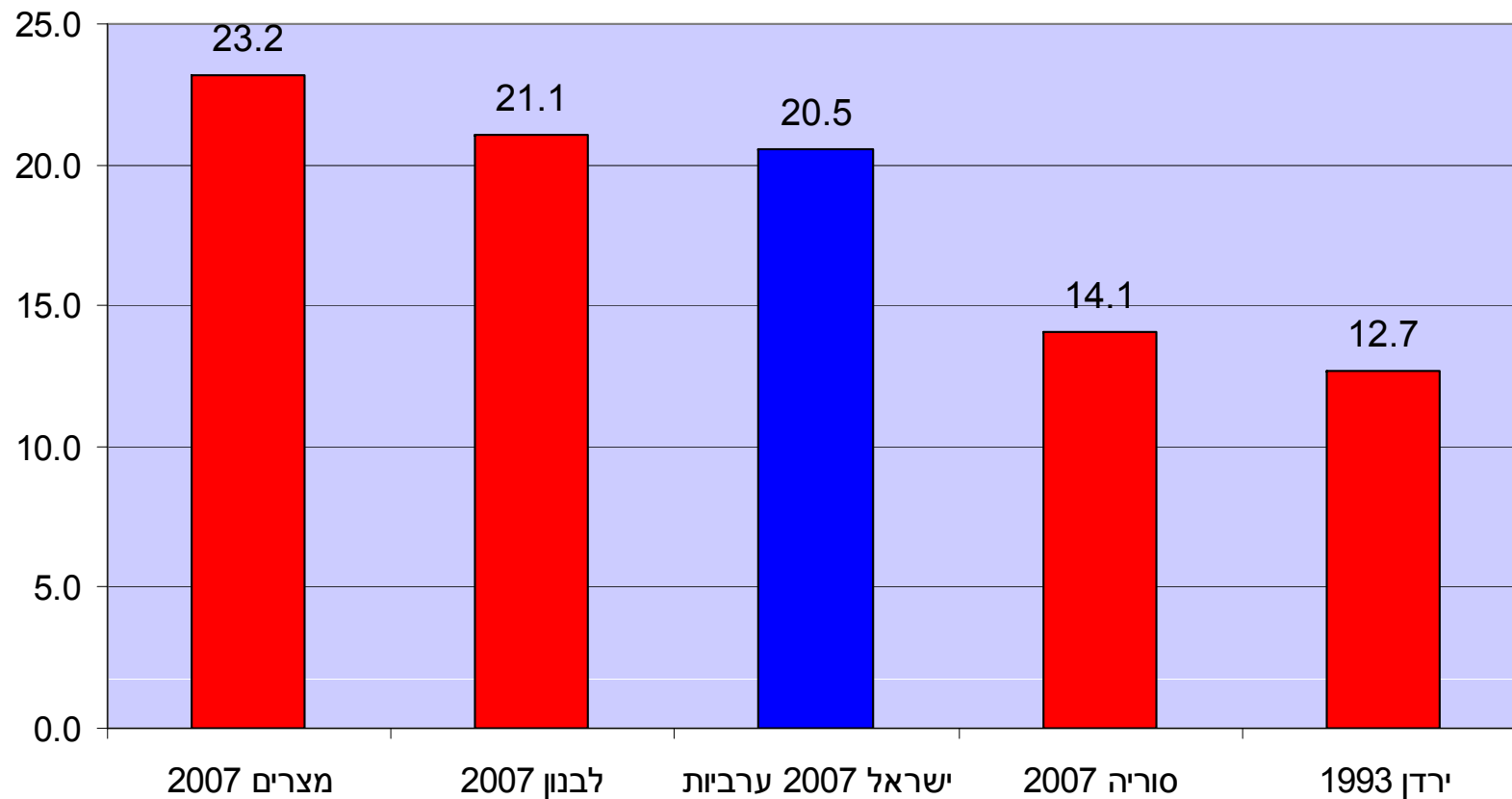
Source: United Nations, department of economics and social affairs-population division.

Last update: November, 15, 2010.

מקור: למ"ס, שנתון סטטיסטי 2006.

השתתפות נשים מוסלמיות בכח העבודה

ישראל והמדינות מוסלמיות

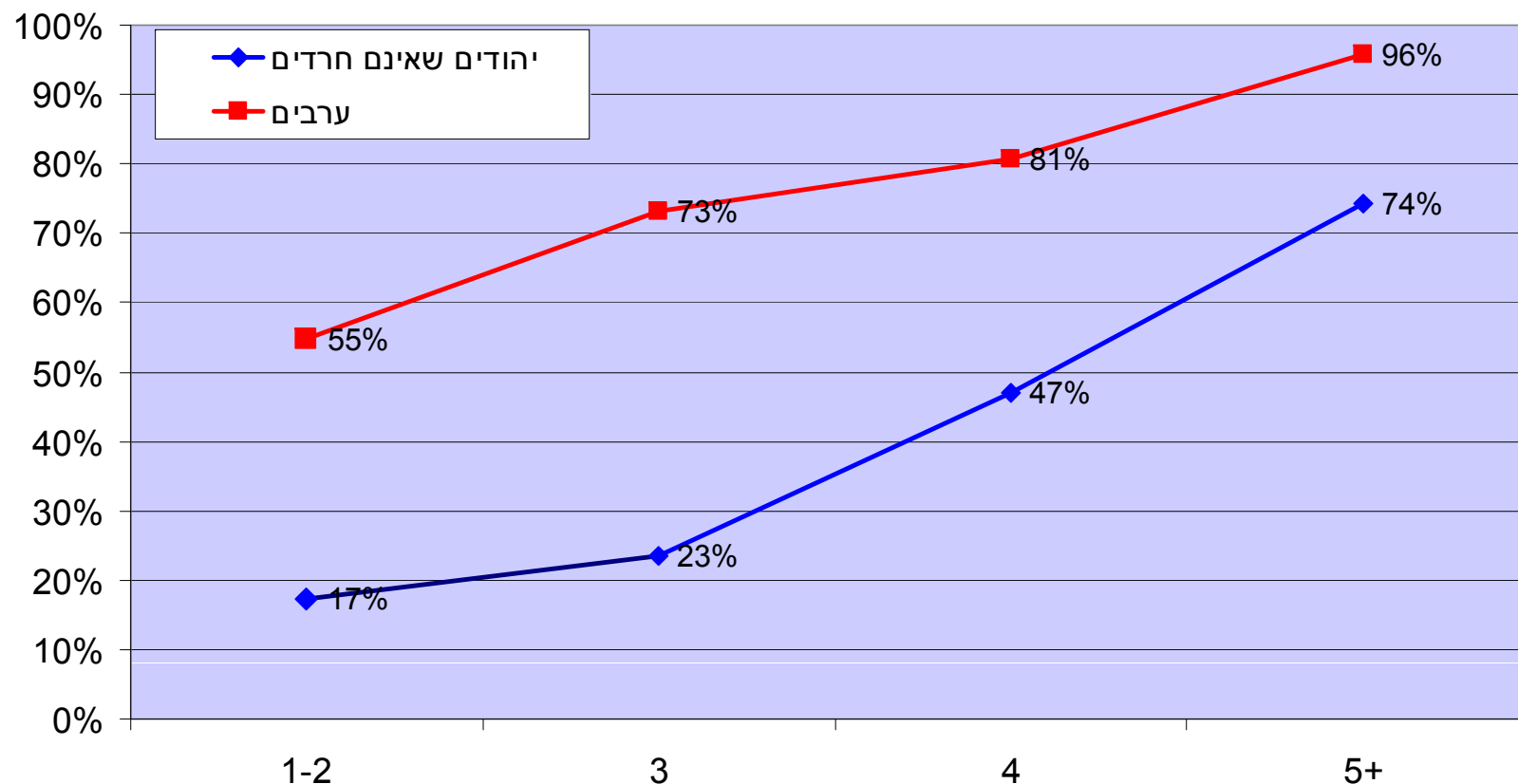
Source: ILO.

מקור: למ"ס, שנתון סטטיסטי 2008.

שיעור העוני לפי מספר הילדים:

יהודים מול ערבים

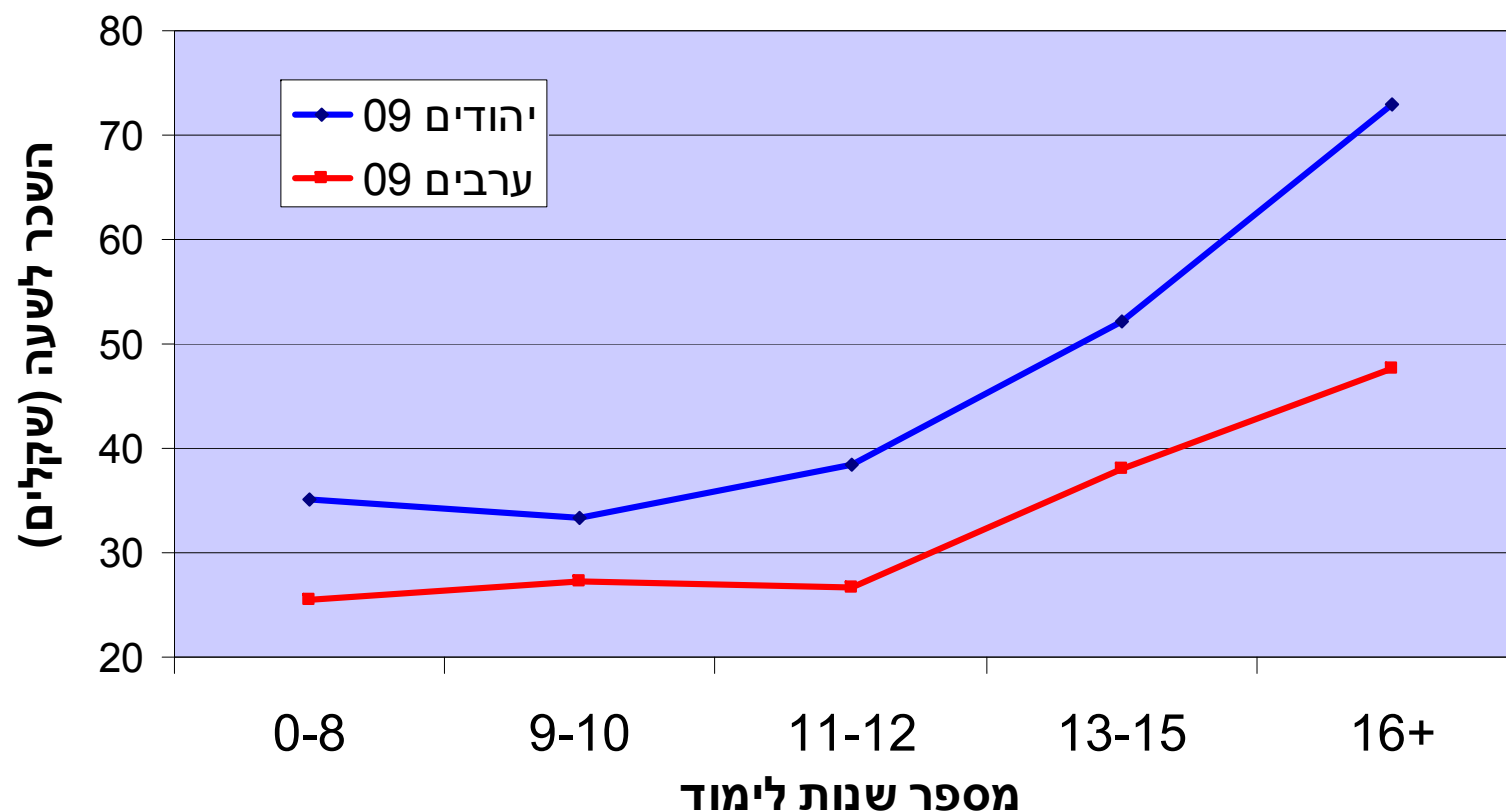
(משפחות עם מפרנס יחיד)

המקור: הלמ"ס, סקר הכנסות 2009 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.
הערות: הנתונים מתייחסים רק למשקי בית נשואים. ילדים מתחת לגיל 18.

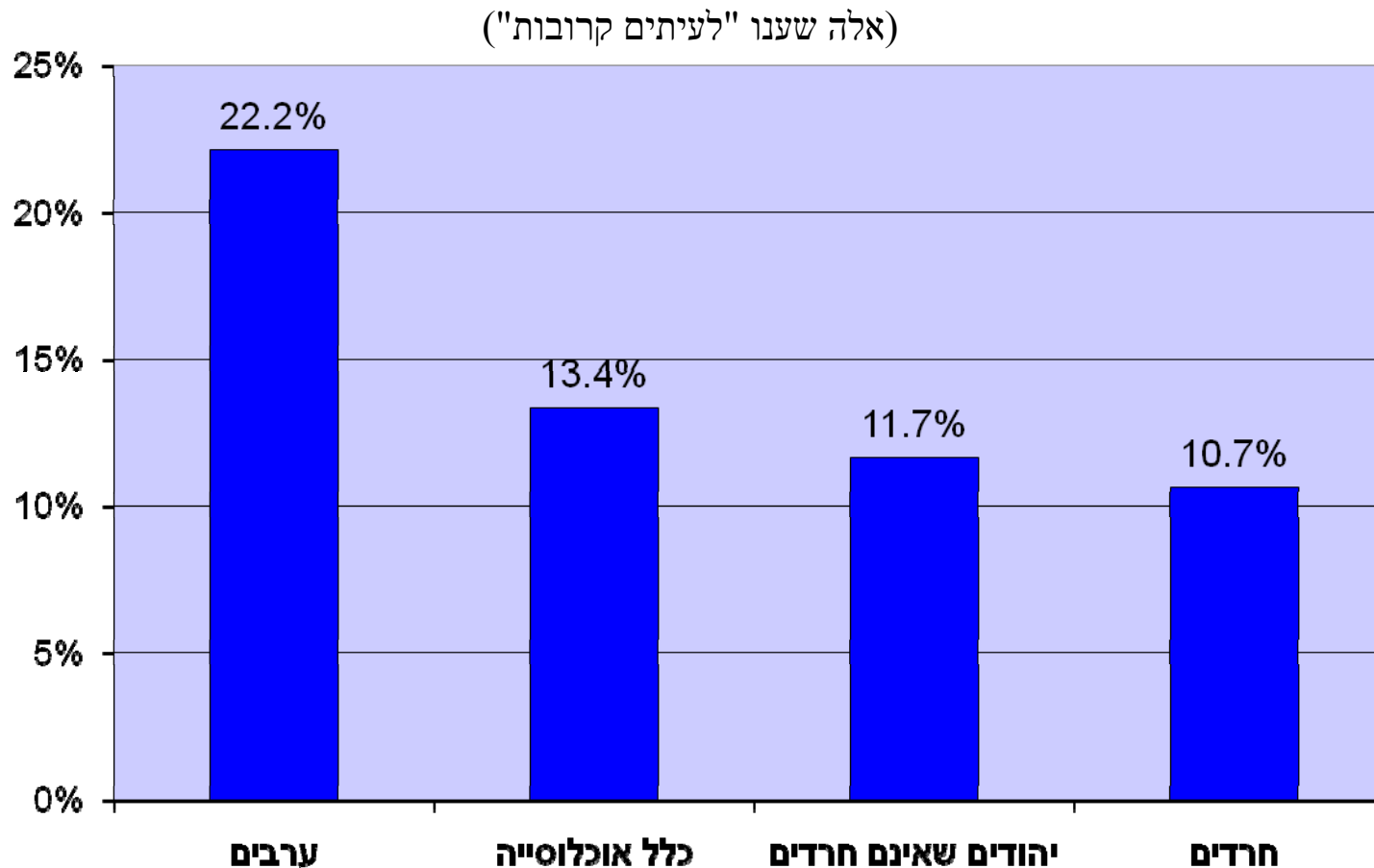
השכר לשעת עבודה, לפי השכלה

יהודים מול ערבים (גברים)

המקור: הלמ"ס, סקר הכנסות 2009 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.

מאז גיל 15 ועד היום, האם היו תקופות שבהן חשבת שאתה עני?

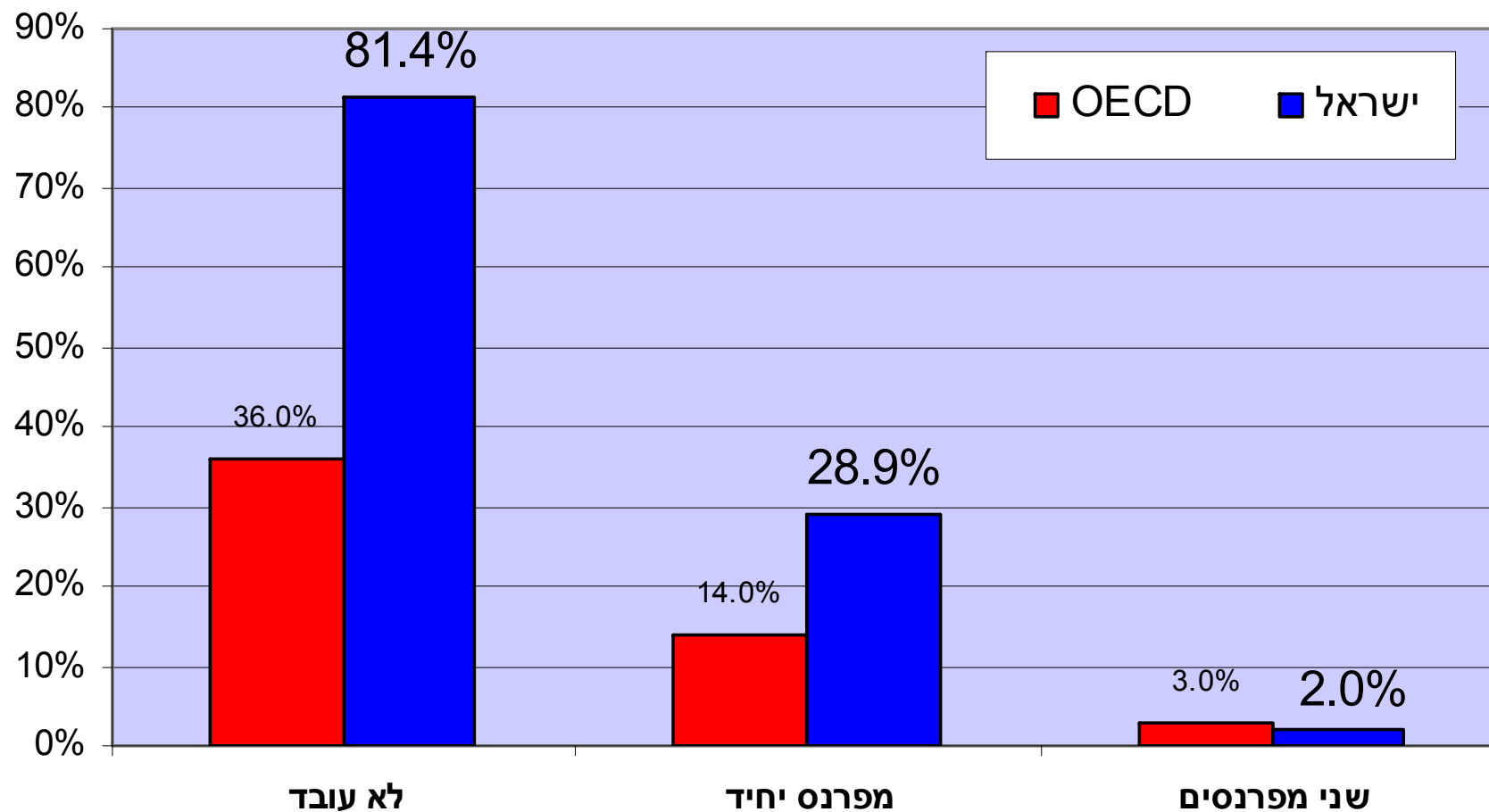
המקור: סקר חברתי 2003 למ"ס, מתוך ממאגר הנתונים של האוניברסיטה העברית.

הערה: אוכלוסייה מעל גיל 20.

עוני לפי מעמד בשוק העבודה

שיעור העוני באוכלוסייה בגיל העבודה

OECD מול ישראל, 2005

המקור: הלמ"ס, סקר הכנסות 2008 מתוך מאגר נתונים של האוניברסיטה העברית, ISDC ועיבודים מיוחדים של המחבר.

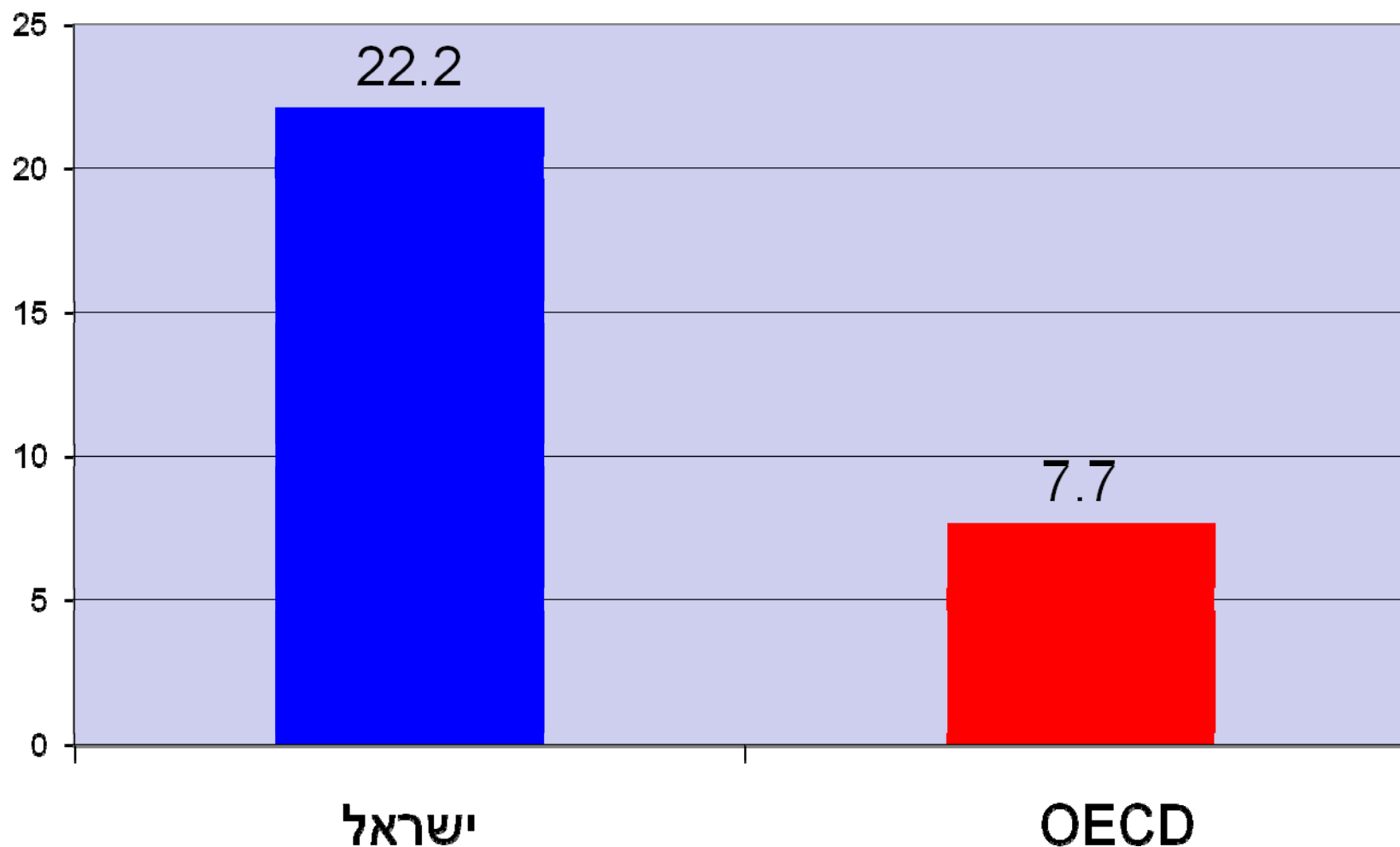
הערה: חישוב הנפש הסטנדרטית חושב עבור ישראל כמקובל על ידי ה-oecd, שורש מספר הנפשות במשק הבית.

Source: Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries. Table 5.1

השפעת מדיניות החינוך

שיעור התלמידים החלשים במתמטיקה

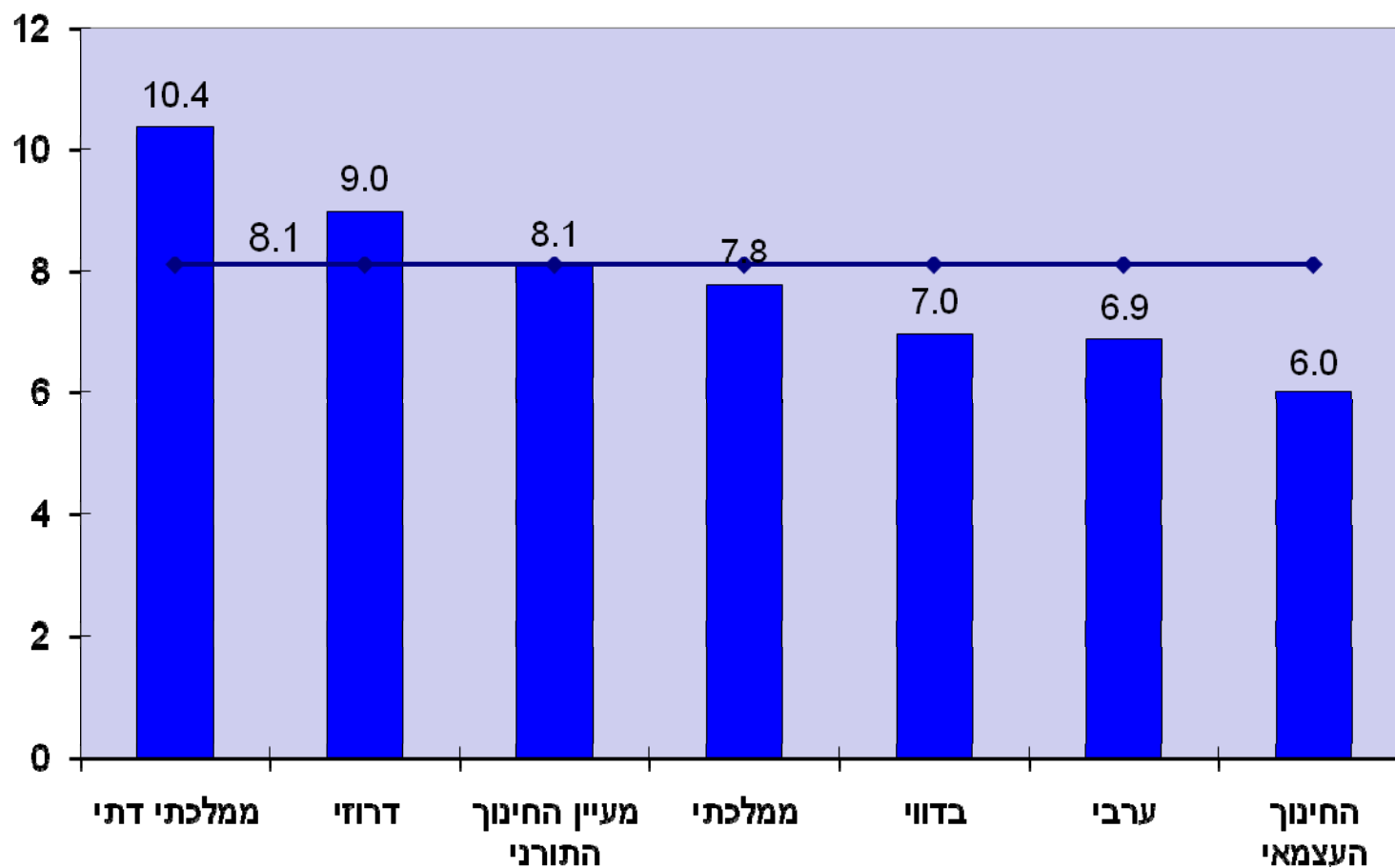
(שיעור התלמידים שקיבלו במתמטיקה ציון מתחת לדרגה הנמוכה ביותר, פחות מ-357.77)

Source: OECD, PISA 2006. Published: 4/12/2007

הקצאה לתלמיד בבי"ס יסודי רגיל, לפי מגזר

(שנת הלימודים תשס"ג, עלות שנתית באלפי ₪, מחירים שוטפים 2003)

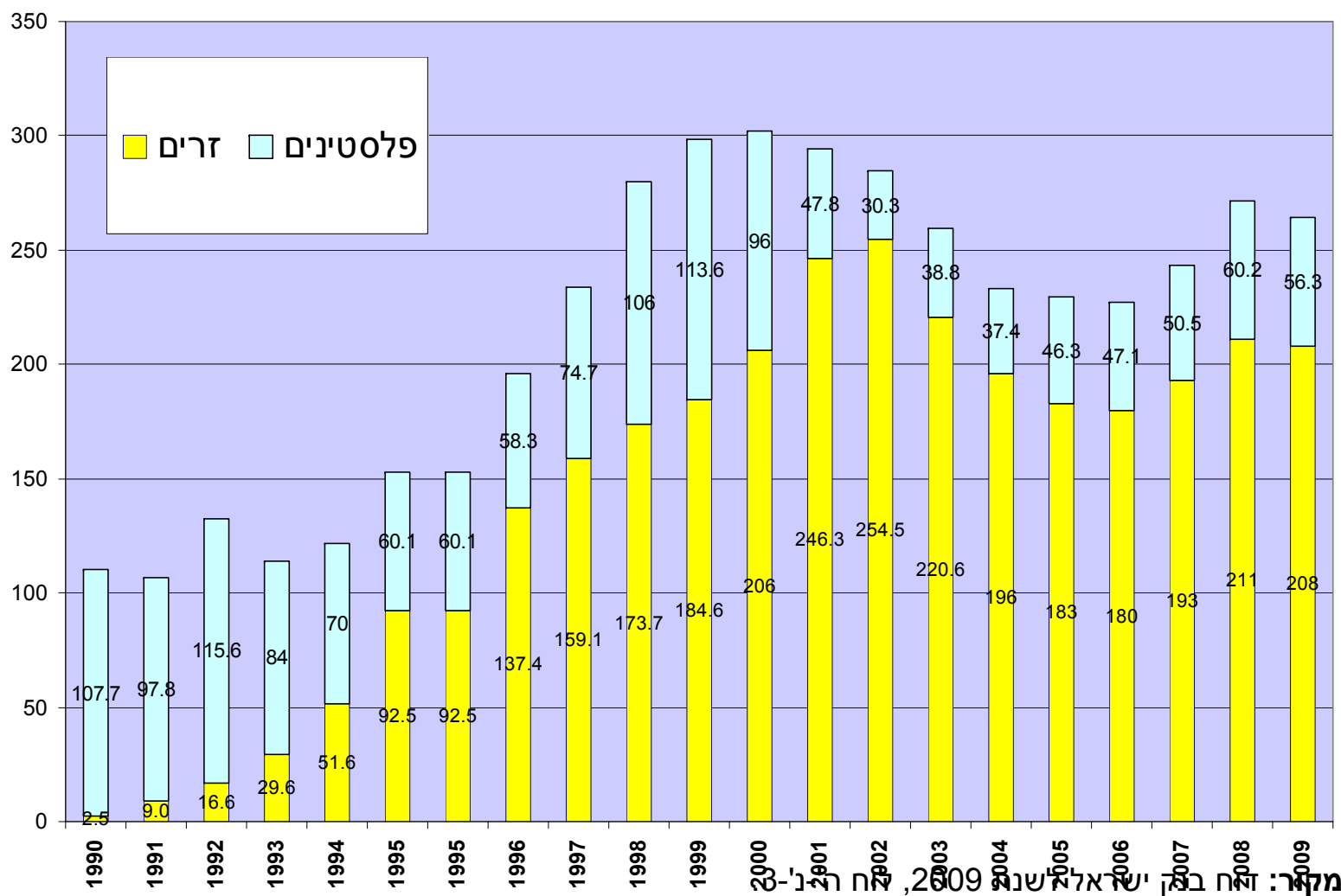

המקור: למ"ס, סדרת ניירות עבודה מס' 25, ההוצאה הציבורית לתלמידי החינוך היסודי בישראל 2003, לוח 20. מחברים: נעם זוסמן, מירב פסטרנק, עדנאן מנסור, דמיטרי רומנוב, עופר רימון.

השפעת מדיניות שוק העבודה

מספר העובדים הזרים בישראל

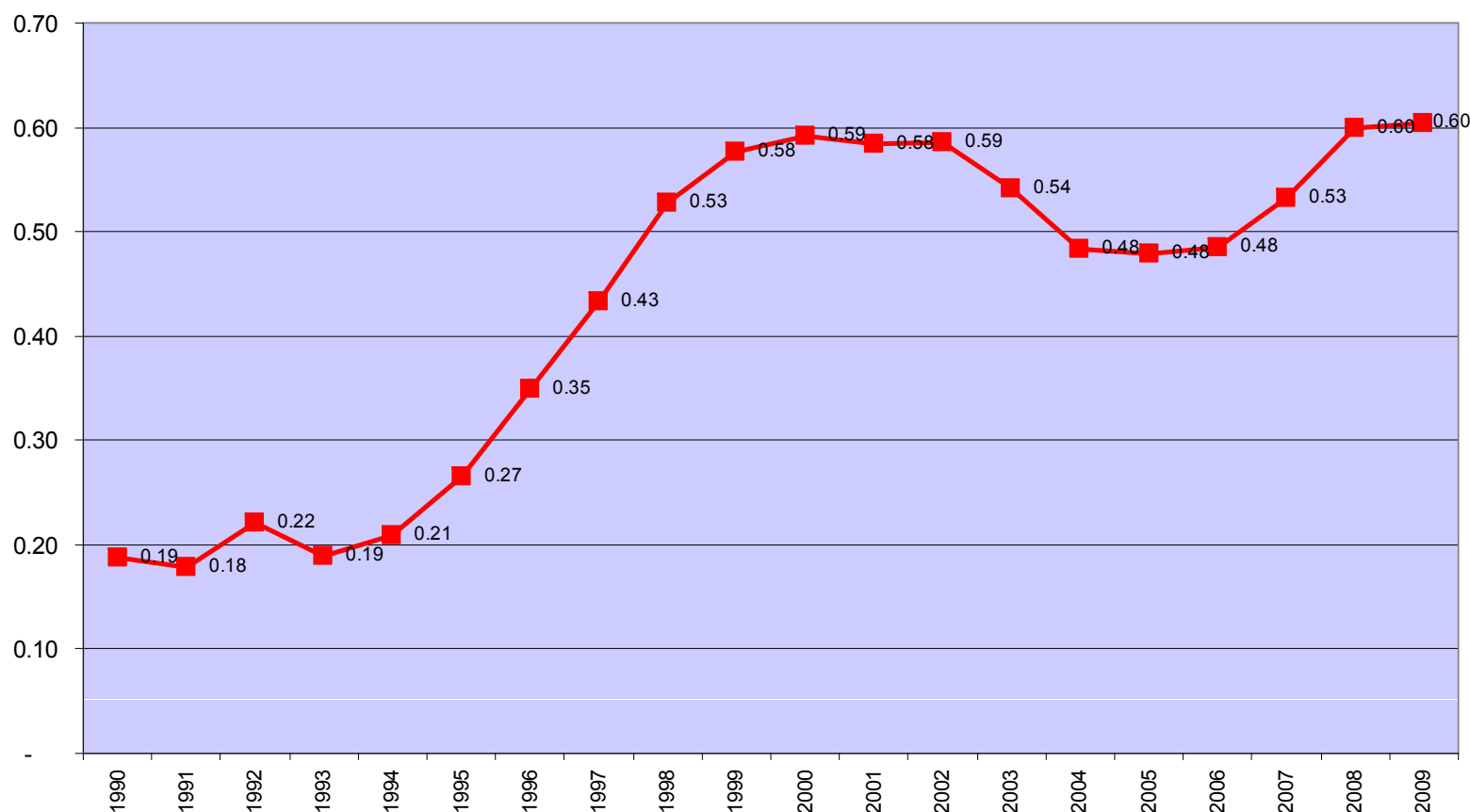
(זרים ופלסטינאים, באלפים)

הערה: מספר שעות העבודה השנתיות של העובדים הזרים גדול יותר מזה של העובדים הפלסטינאים. לפיכך, סכימת מספרם של העובדים הזרים והפלסטינאיים סובלת מהטיה משמעותית.

השפעת הזרים על היצע העבודה

היחס בין העובדים הזרים לישראלים בעלי פחות מ-12 שנות לימוד (בכוח העבודה האזרחי)

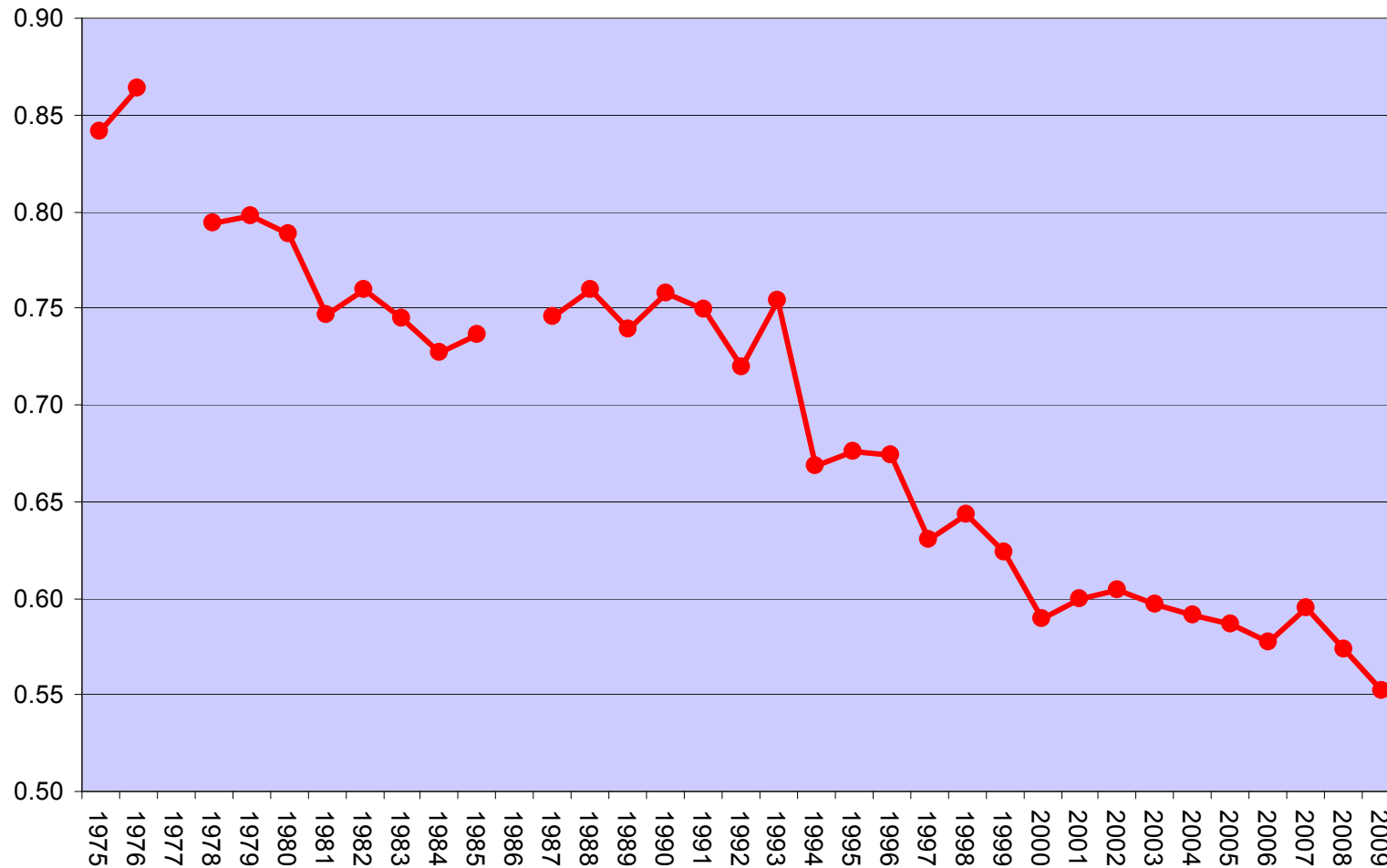

*הערה: זרים = זרים + פלסטינאים.

מקור: דוח בנק ישראל לשנת 2008, נתונים על עובדים זרים שהתקבלו מהלמ"ס, ועיבודים מיוחדים של סקרי כח אדם, 1990-2008.

שחיקת שכרם של בעלי השכלה נמוכה

(היחס בין השכר של בעלי השכלה עד 10 שנות לימוד לשכר הממוצע, גברים לא-חרדים בגילי 25 עד 54)

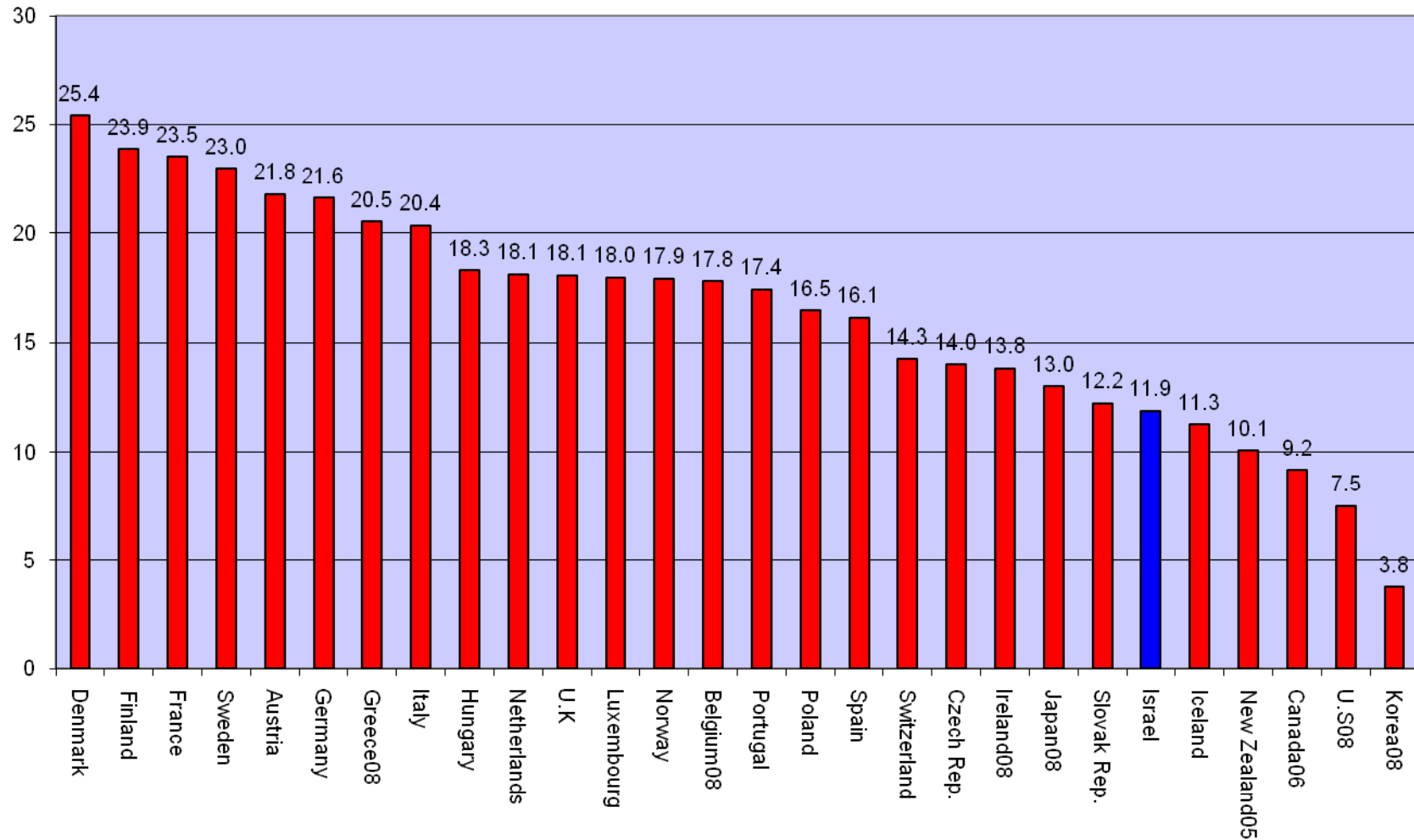

המקור: מומי דהן, "מדוע ירד שיעור ההשתתפות של גברים בכוח העבודה הישראלי?"
הרבעון לכלכלה, דצמבר 2006 / מרץ 2007, 7-45. (בתוספת עדכון של השנים האחרונות)

השפעת מדיניות הסיוע לחלשים

ביטוח חברתי וסעד, 2009

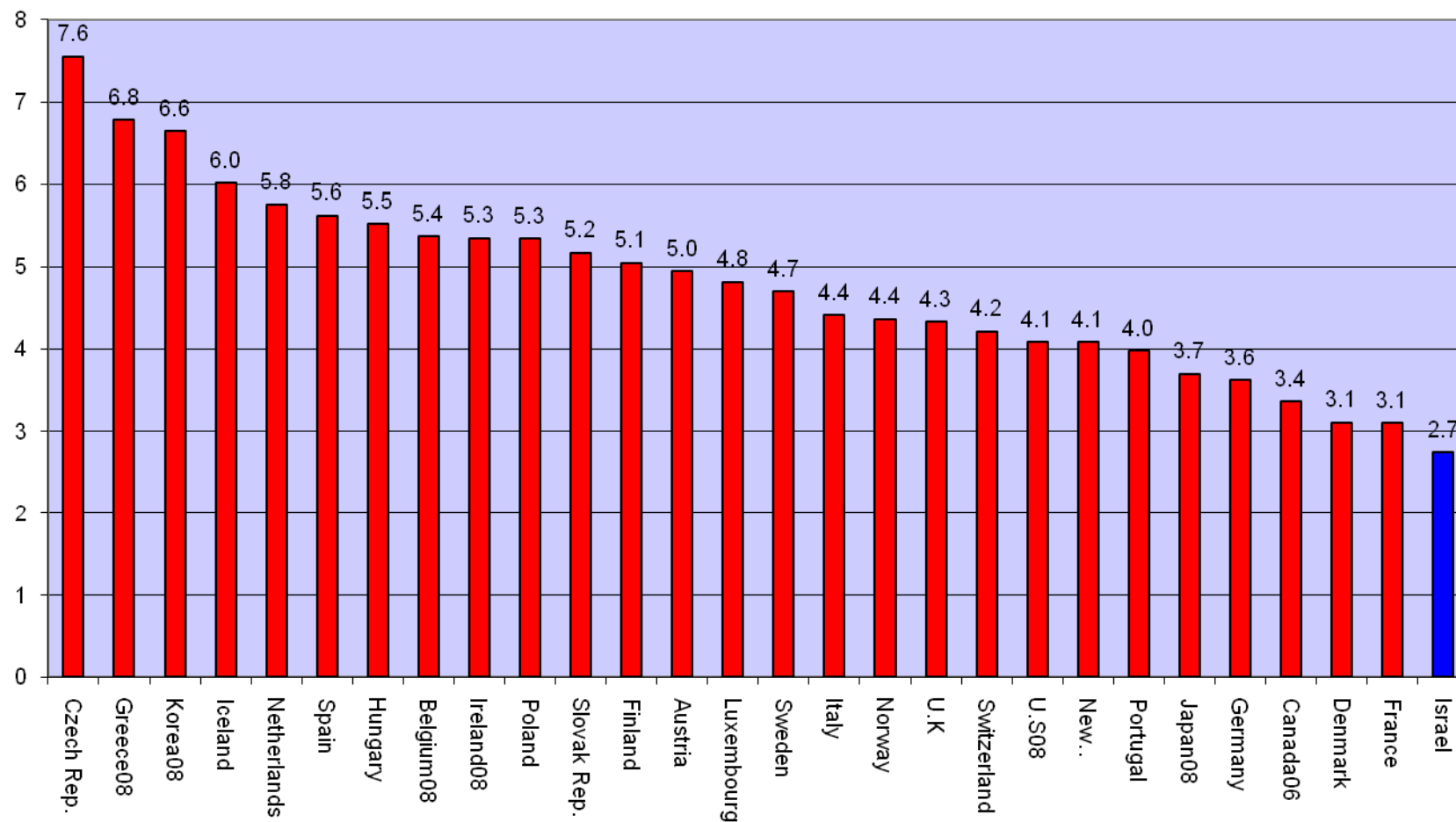
(אחוזי תוצר)

Source: OECD Stat, 7/2/2011

שירותים כלכליים, 2009

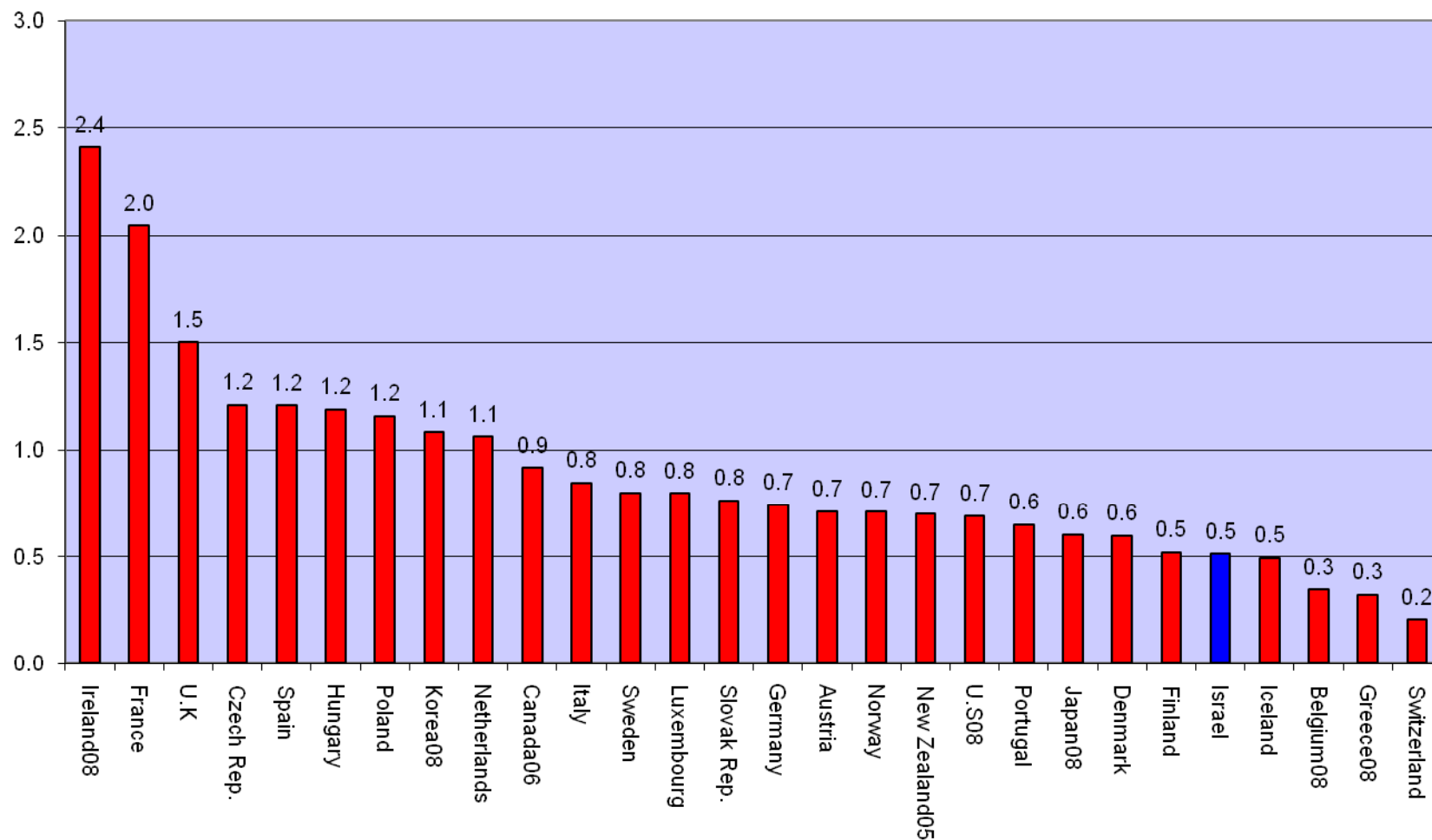
(אחוזי תוצר)

Source: OECD Stat, 7/2/2011

הוצאות על שיכון וקהילה, 2009

(אחוזי תוצר)

Source: OECD Stat, 7/2/2011

הוצאות הממשלה, 2008

(אחוזי תוצר)

OECD	ישראל	
1.6	7.3	1. ביטחון
9.5	9.6	2. שירותים ציבוריים*
5.5	7.4	3. חינוך
6.4	5.5	4. בריאות
21.5	14.5	5. ביטוח חברתי ורווחה**
44.4	44.3	סך ההוצאה הציבורית
34.8	33.8	שיעור המס הכולל

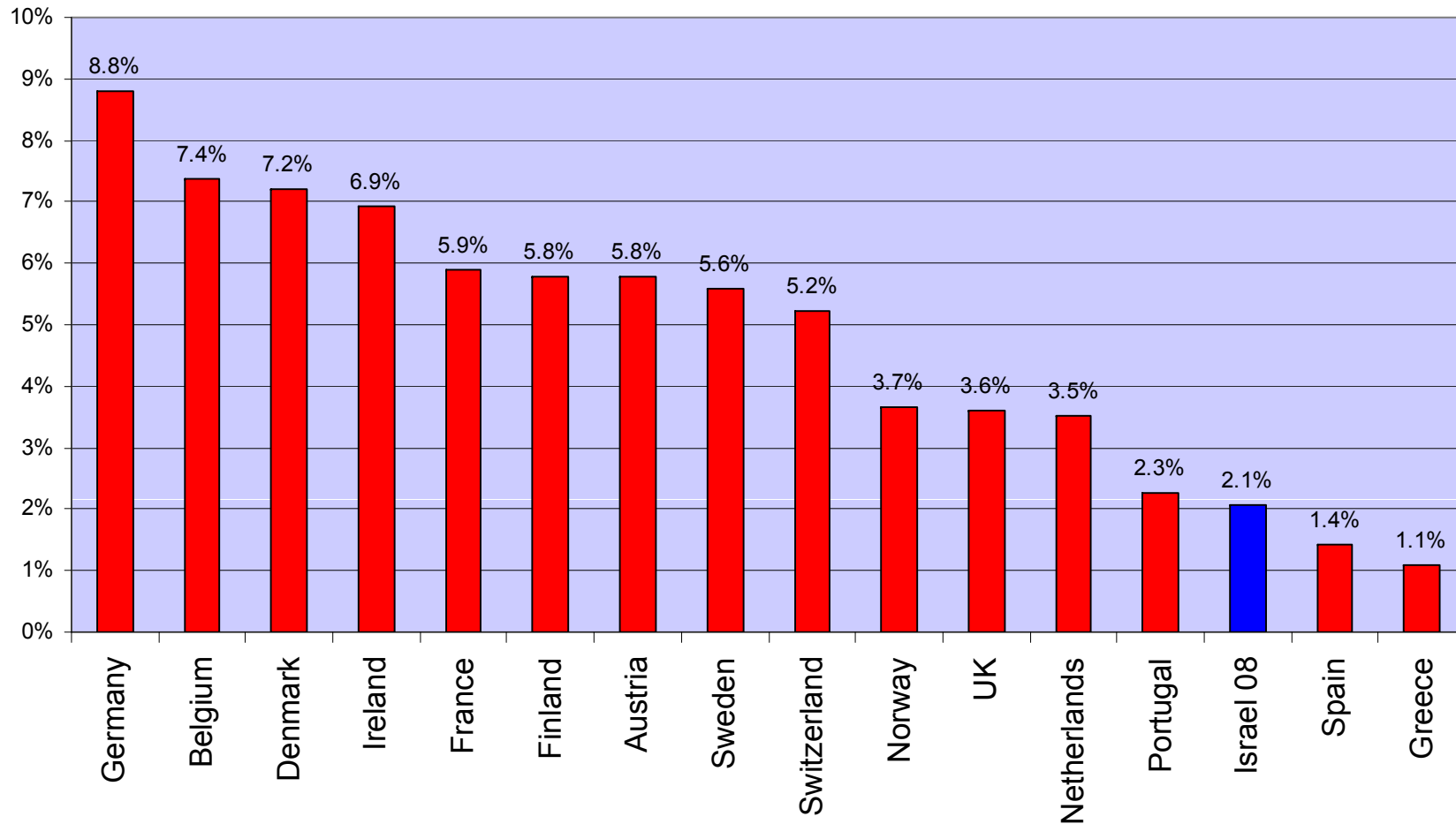
Source: OECD.stat, 30/1/2011.

* שירותים ציבוריים כולל שירותים ציבוריים כלליים (תשלומי ריבית), סדר ציבורי, הגנת הסביבה, תרבות ודת.

** ביטוח חברתי ורווחה כולל ביטוח חברתי, שירותים כלכליים, שיכון וקהילה.

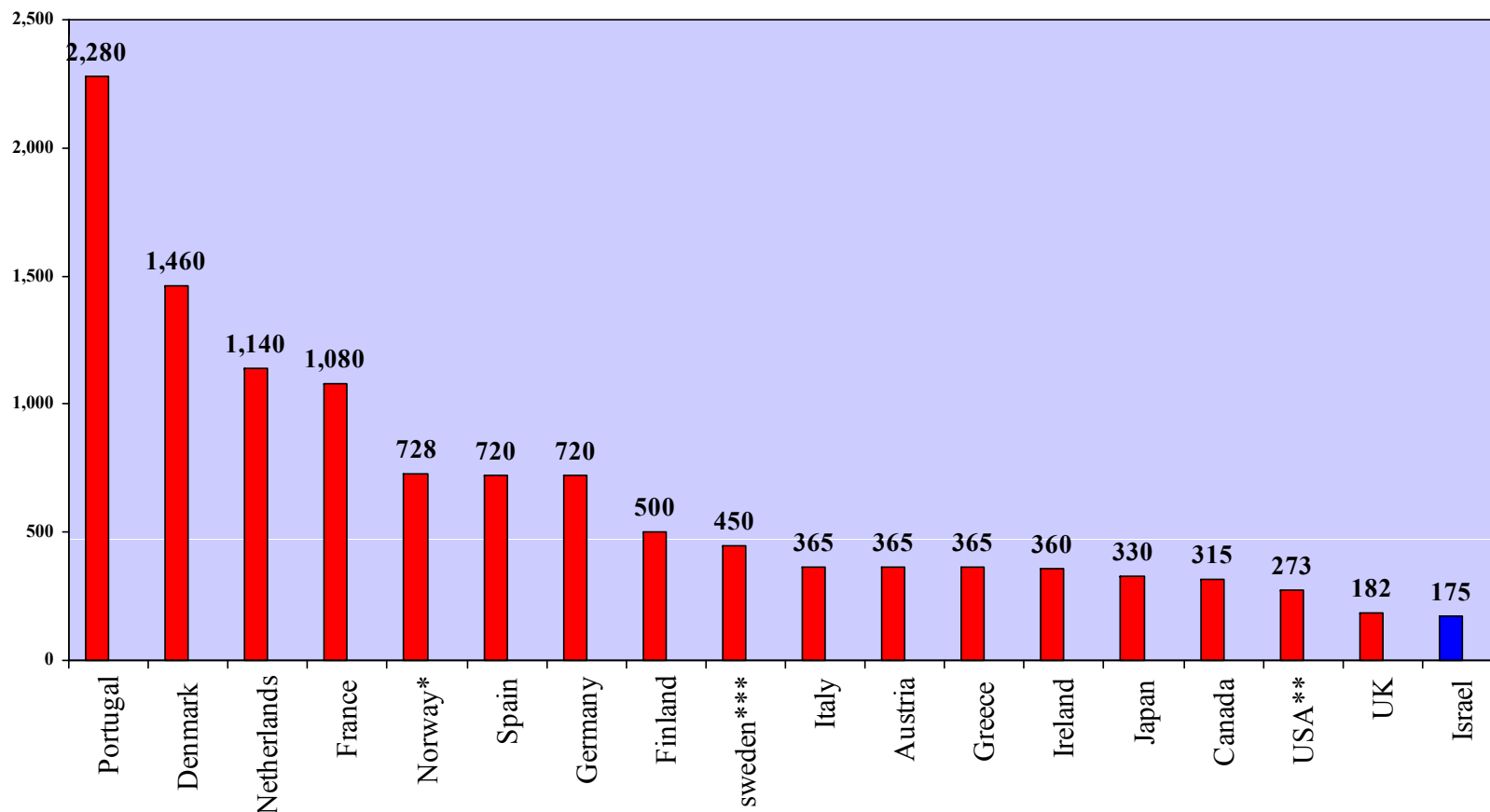
גובה קצבת ילדים, 2010

(היחס בין הקצבה הממוצעת ל-3 הילדים הראשונים לבין התוצר לנפש)

Source: Social Security Throughout the World : Asia and the Pacific, 2008, Europe, 2010.

מספר הימים המרבי שמובטל זכאי לקבל דמי אבטלה, 2010

Source: SSPTW: Asia and the Pacific, 2008, SSPTW: Europe, 2010, SSPTW: The Americas, 2009

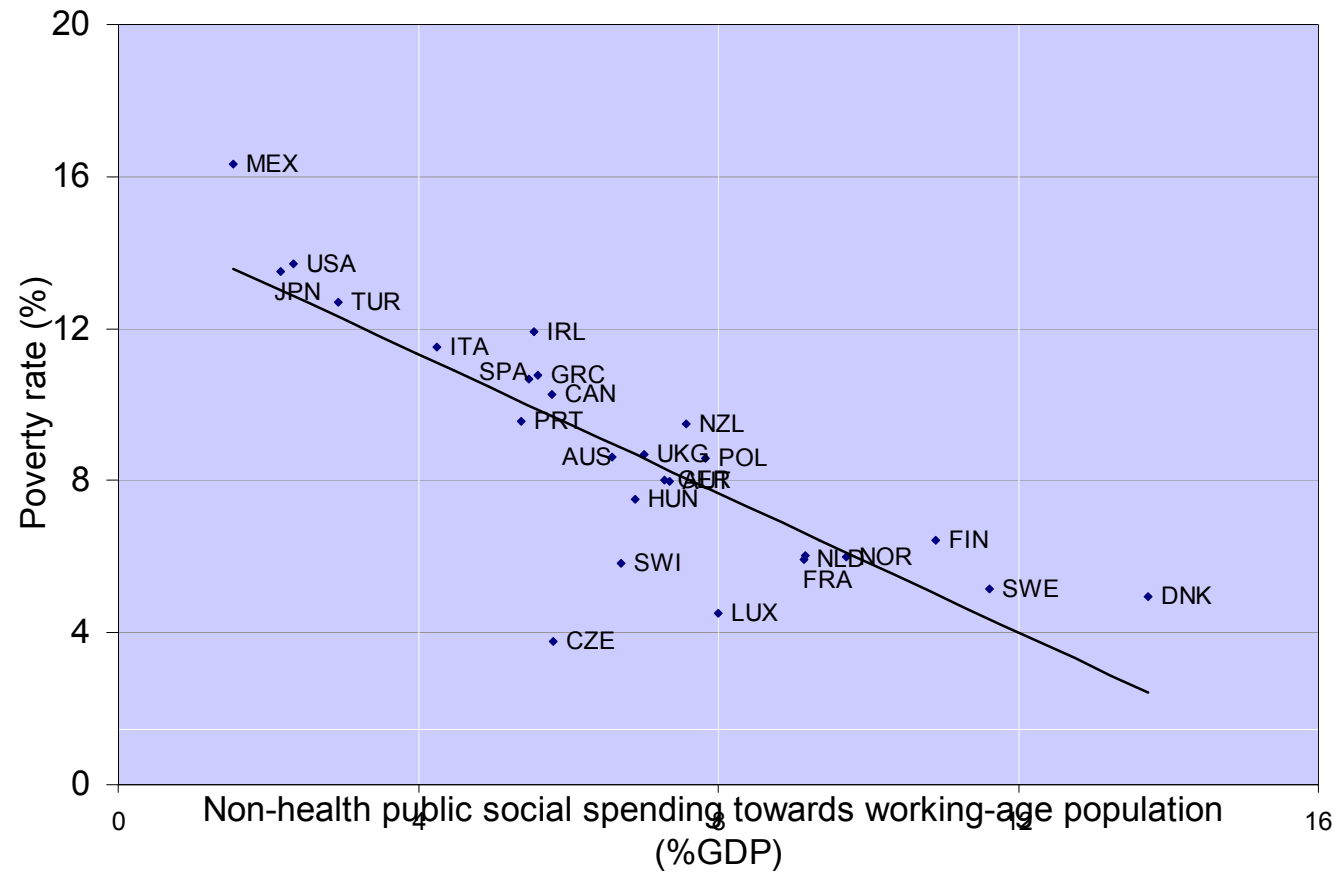
*לבעלי הכנסות גבוהות, בעלי הכנסות נמוכות זכאים רק למחצית מהתקופה הזו.

** במדינות שמוגדרות כסובלות משיעור אבטלה גבוה. לשאר המדינות התקופה היא שני שליש בלבד.

*** אם יש ילד עד גיל 18, לשאר התקופה היא שני שליש.

האם קצבאות מחלצות מעוני?

הוצאה חברתית ושיעור העוני

Michael Förster and Marco Mira d'Ercole, "Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s", OECD Social, Employment and Migration Working Paper No. 22

סיכום הממצאים

-אין סיפור אחד גדול-

- הבדלים בהעדפות
- הבדלים בהזדמנויות
- קואליציה של צעדי מדיניות השוחקת את שכרם של העובדים החלשים
- הבדלים בתמיכות הכספיות